

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

Михайлів Соломія Тарасівна

**Кредитна політика комерційного банку та
механізми її реалізації.**

Спеціальність 8. 03050802 – Банківська справа
магістерська програма – Організація банківської справи
Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”

Виконала студентка групи БСзм – 51
С. Т. Михайлів

Науковий керівник
к.е.н., Забчук Г.М.

Дипломну роботу допущено
до захисту:

«_____» _____ 2013 р.
Завідувач кафедри

_____ **О. В. Дзюблюк**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ	
1.1. Економічна сутність та роль кредиту в банківській діяльності	6
1.2. Кредитний портфель як визначальна умова ефективності кредитної політики	15
1.3. Основні цілі формування кредитної політики банку	25
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ	
2.1. Організаційні аспекти реалізації кредитної політики банку	36
2.2. Аналіз структури та динаміки кредитного портфеля в банку...	47
2.3. Кредитний моніторинг та контроль якості кредитного портфеля як елемент кредитної політики	59
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	71
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В РИНКОВИХ УМОВАХ	
3.1. Мінімізація кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфеля	73
3.2. Напрями оптимізації кредитної політики банку	85
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	94
ВИСНОВКИ	95
.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Найпоширенішою операцією комерційних банків, яка дає можливість отримати їм основну частину доходу є надання кредитів. Однак, загальні тенденції сучасного розвитку кредитних операцій вітчизняних банків свідчать про суттєве послаблення ролі банківського кредиту в забезпеченні виробничого сектора додатковими фінансовими ресурсами. Саме тому, одним із головних завдань, що виникають у банківських установах є правильне розроблення кредитної політики.

Кредитна політика повинна охоплювати найважливіші елементи та принципи організації кредитної роботи в банку, визначати пріоритетні напрями кредитування. Кредитна політика банку у мовах сьогодення – це частина філософії банківського бізнесу, яка визначає внутрішню банківську процедуру видання кредиту, документообіг, моніторинг за кредитним портфелем, роботу з проблемними кредитами, управління кредитними ризиками. В даному контексті основною метою кредитної політики є досягнення комерційного зростання шляхом зміцнення та підвищення надійності кредитного портфеля банку. Таким чином, зазначені тенденції зумовлюють пошук напрямів удосконалення кредитної політики банків, що сприятиме активізації кредитного забезпечення реального сектору економіки та економічного розвитку банківської системи.

Огляд літератури з теми дослідження. Вагомий внесок у дослідження організації кредитної політики та процесів банківського кредитування зробили такі зарубіжні вчені, як О. Антипов, М. Антонов, А. Ачкасов, Є. Валравен, Е. Долан, К. Кемпбелл, Р. Кемпбелл, А. Куліков, О. Лаврушин, К. Льюїс, Г. Панова, М. Пестель, П. Роуз, Дж. Сінкі, П. Хейне. Серед вітчизняних вчених-економістів слід виділити праці М. Алексеєнка, Ф. Бутинця, О. Васюренка, В. Глуценка, О. Дзюблюка, Г. Карчевої, Л. Ключко, О. Колодізева, В. Корнеєва, Н. Костіної, М. Крупки, О. Кириченка, Б. Луціва, В. Міщенко, А. Мороза, С. Науменкової, П. Нікіфорова, О. Пернарівського, Л. Примостки, М. Савлука, І. Сала, С. Циганова, П. Чуба, Н. Шульги. Однак, недостатньо уваги приділено адаптації кредитної політики банків до мінливих кризових умов економічного простору. Тому

питання створення ефективного механізму формування та реалізації кредитної політики банку потребують подальших наукових досліджень і розробок.

Мета і завдання досліджень. Метою даної дипломної роботи є обґрунтування теоретичних основ кредитної політики, з'ясування сучасного стану кредитної діяльності банківських установ, удосконалення елементів кредитної політики банку.

Для досягнення поставленої мети передбачено постановку, формулювання і розв'язання наступних наукових та практичних завдань:

- дослідити економічну сутність кредиту та визначити його роль в банківській діяльності;
- розглянути сутність формування кредитного портфеля;
- визначити сутність кредитної політики банку та обґрунтувати основні цілі її формування;
- розглянути організаційні аспекти реалізації кредитної політики банку;
- проаналізувати структуру та динаміку кредитного портфеля банку в умовах сьогодення;
- обґрунтувати шляхи оптимізації кредитної політики комерційного банку в ринкових умовах.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між кредиторами і позичальниками у процесі формування та реалізації кредитної політики банку.

Предметом дослідження є механізм реалізації кредитної політики банку.

Методи дослідження. Методологічну основу та теоретичну базу дослідження становлять загальнонаукові методи пізнання: діалектичний метод, системний метод – для дослідження механізму реалізації кредитної політики банку; метод порівняльного аналізу; узагальнень та наукової абстракції – для розкриття змісту понятійного апарату; графічний і табличний методи – для подання результатів дослідження.

Інформаційна база роботи. Статистичну і фактологічну основу дослідження складають законодавчі та нормативно-правові акти з питань

реалізації грошової політики, практики функціонування банківської системи України, зведені статистичні та фактичні матеріали Національного банку України, вітчизняна і зарубіжна монографічна література, періодичні видання, матеріали міжнародних конференцій, Інтернет ресурси.

Наукова новизна роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних з удосконалення механізму реалізації кредитної політики банку. Безпосередньо в процесі дослідження отримано наступні наукові результати:

- отримало подальшого розвитку визначення суті кредитної політики банку як економічної категорії, що виразилось в уточненні її змісту. Запропоновано визначити кредитну політику банку як інструмент системи управління кредитною діяльністю банку, кінцева мета якого запобігання ризикам в досягненні ним стратегічних цілей;

- сформульовано заходи щодо мінімізації кредитного ризику, які дають можливість покращити якість кредитного портфеля, що забезпечує підвищення ефективності банківського управління та зміцнює функціонування комерційних банків;

- обґрунтовано напрями оптимізації кредитної політики шляхом сприяння розвитку створених кредитних бюро у країні, що забезпечує підвищення рівня інформованості банківських установ щодо потенційних клієнтів і прогнозування ймовірностей повернення позик, сприяє зменшенню витрат на отримання необхідної інформації та економії часу на її пошук.

Практичне значення роботи полягає у тому, що отримані результати можуть використовуватись банківськими установами в процесі вдосконалення кредитної політики і кредитних відносин з клієнтами.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 100 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі 6 таблиць, 5 рисунків, список використаних джерел з 115 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

1.1. Економічна сутність та роль кредиту в банківській діяльності

Провідне місце у банківській діяльності належить кредитуванню. Найбільшу частину доходів банківські установи одержують від здійснення кредитних операцій. Кредит є економічною категорією, загальною для товарно-грошових відносин, одним з найвагоміших стимулів розвитку виробництва. За допомогою кредиту здійснюється прискорення процесу обігу капіталу на різних економічних рівнях, підвищується рентабельність виробництва і прибутковість капіталу. Банківськими установами кредити надаються на різний термін, різних видів та форм, спрямовуються у різні галузі та сфери діяльності.

М.І. Волков [83], Л.К. Воронова [24, с.192] характеризують кредит як рух позичкового фонду. В.Ф.Кузьміна відзначає, що кредит – це суспільні відносини з акумуляції грошових коштів і надання їх в розпорядження господарюючим суб'єктам на умовах повернення і платності, які передбачені, організовані і врегульовані “нормами права” [106, с. 160].

Я.І.Чайковський розглядає кредит як “певний вид економічних відносин, котрі формуються в суспільстві”, і обґрунтовує наступні принципи кредитування на умовах: зворотності, строковості, цільового кредитування, забезпеченості, платності, та диференційованого підходу [110, с. 36].

Б.П. Луців під кредитом розуміє економічні відносини між суб'єктами ринку стосовно перерозподілу вартості на принципах зворотності, строковості та платності [28, с. 120].

Н.В.Захараш визначає кредит як “суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів на засадах зворотності, платності та добровільності” [40, с. 6].

Академік П.Т.Саблук вважає, що “кредит це економічні відносини між

юридичними та фізичними особами і державами з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотка” [75, с. 467].

Залежно від тих чи інших критеріїв кредит можна класифікувати наступним чином (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Класифікація кредиту

М.М. Ямпольський зазначає, що характерною особливістю і обов'язковим елементом існування і застосування кредиту є наявність кредитних відносин між учасниками кредитної угоди. Це стосується не тільки відносин, пов'язаних із наданням кредитів, а й інших видів кредитних відносин, зокрема і тих які виникають при здійсненні депозитних операцій [114, с. 30]. Тобто, якщо будь-який суб'єкт передає гроші в банк під певний відсоток, це означає, що вони функціонують для нього саме як позиковий капітал, тільки позичальником в даному випадку є банківська установа.

На думку В.С. Геращенко [33, с. 112], Н.Г. Сичевої, Б.Г. Болдирева [104, с. 20],

В.В.Лаврова [103, с. 16] кредитні відносини – це акумуляція грошових коштів і передача їх організаціям, господарюючим суб'єктам або окремим громадянам в тимчасове користування з обов'язковим поверненням у встановлені строки і з внесенням відповідної плати.

Аналіз визначень кредиту, дає змогу нам зробити висновок, що найбільш економічно обґрунтованою є характеристика кредиту, як відносин, пов'язаних з наданням ресурсів у тимчасове користування на умовах повернення із погашенням зобов'язань, які при цьому виникають. Дане визначення охоплює практично всі види кредитних відносин, як частини економічних відносин, включаючи не лише відносини пов'язані із рухом позичкового капіталу, а й ті, які виникають при реалізації товарів з відстрочкою платежу, попередньою оплатою, операціями із вкладами населення тощо.

Енциклопедія банківської справи і фінансів Ч. Дж. Вулфела [25, с. 340] визначає “кредит банківський” як прибуткові активи комерційних банків, включаючи різні коротко- та довгострокові кредити фізичним особам, товариствам, корпораціям, іншим фірмам, банкам, державним агенціям і відомствам, банківські інвестиції (у товариства, створені урядом США, окремими штатами, муніципалітетами і корпораціями).

В.І. Колесникова та Л.П. Кролівецька банківський кредит та кредитні відносини визначають так: “...основною формою кредиту є банківський кредит, тобто кредит, який надається комерційними банками різних типів і видів” [48, с.212].

О.І. Лаврушин, характеризуючи банківський кредит, підкреслює такі його особливості [10,с. 182]:

- банк оперує не стільки власним капіталом, скільки залученими ресурсами;
- банк позичає вільний капітал, розміщений господарюючими суб'єктами на відповідних рахунках;
- банк позичає не просто грошові кошти, а кошти як капітал, що повинно налаштовувати позичальника на прибуткове вкладення позичених

засобів.

Найбільш повне, на нашу думку, тлумачення банківського кредиту дає Ю.А.Потійко визначаючи його, як “економічну категорію, котра виражає відносини, пов’язані з акумуляцією власних коштів банку, накопичень від пасивних банківських операцій, тимчасово вільних коштів бюджету, господарюючих суб’єктів і населення, які потім перерозподіляються і надаються позичальникам для використання на принципах строковості, платності, цільового використання та реального забезпечення” [85, с. 7].

Виходячи із вищевикладеного, поняття банківського кредиту можна визначити наступним чином: банківський кредит – це економічні відносини, які виникають з приводу перерозподілу кредитного потенціалу банку на умовах повернення, платності, строковості та цільового використання позичкових ресурсів. А розмір залучених банком ресурсів за мінусом загального резерву ліквідності, становить його кредитний потенціал.

За умов ринкової економіки банківський кредит виконує такі основні функції: перерозподільчу, функцію заміщення грошей в обороті, відтворювальну, регулюючу і стимулюючу, а також контрольну. Ефективність кредитних відносин залежить від взаємодії даних функцій.

Кредитні угоди, що укладаються між кредитором (банком) і позичальником (суб’єктом господарювання) виникають на стадії перерозподілу вартості. Перерозподіл вартості здійснюється у межах розриву часу між поверненням товарів або грошей у позичку і зворотнім їх надходженням до кредитора. За рахунок тимчасово вільних коштів одних господарюючих суб’єктів задовольняються тимчасові потреби в коштах інших суб’єктів. Цей характерний для кредиту процес дає змогу виділити першу – перерозподільчу функцію банківського кредиту.

Перерозподільча функція кредиту впливає із самої сутності і ролі кредитних відносин. Внаслідок кредитного перерозподілу прискорюється залучення грошових коштів [7, с. 280].

Швидкість та інтенсивність перерозподілу вартості за допомогою кредиту

визначається його доступністю і, насамперед, рівнем позичкового відсотка. Високі відсоткові ставки за кредитами гальмують перерозподільчі процеси.

Заміщення грошей кредитною угодою пов'язане з можливістю оплати боргового зобов'язання до настання такого терміну, оскільки дає змогу прискорити нагромадження ресурсів у позичальника. По суті, кредит створює умови для функціонування грошей для безготівкового грошового обороту. Фінансові інструменти кредиту – цінні папери, грошові зобов'язання – замінюють реальні гроші в обігу.

Антипаційну властивість кредиту не слід розглядати як автоматично діючий інфляційний чинник. Якщо на основі кредитування досягається реальний внесок кредитних ресурсів у розвиток виробництва, ефективно здійснюються інвестиції, раціонально використовуються виробничі потужності, рівень інфляції не зростає. За рахунок кредиту є можливість зменшити витрати обігу заміною певної частини грошового обороту кредитними інструментами. Банки мають змогу регулювати межі кредитних операцій тис самим впливаючи на суму грошей в обороті [10, с. 190].

Відтворювальна функція кредиту має подвійний характер: з одного боку, одержання позичальником додаткових засобів забезпечує йому необхідний обсяг капіталу для ведення виробництва, і відповідно проходить відтворення господарюючого суб'єкта, а з іншого – в результаті надання кредиту різним підприємствам відтворюються як кращі, так і гірші для суспільства умови виробництва товарів за якістю, собівартістю, ціною тощо.

Важливого значення за умов ринкової економіки має стимулююча функція кредиту. За своєю економічною сутністю процес кредитування не може не стимулювати ефективне використання позики з боку позичальника. Кредит спонукає та зобов'язує позичальника до ефективного ведення господарської діяльності з метою покращення економічних показників, повернення кредиту та одержання прибутку [19, с. 36].

В основі кредитних відносин закладені і майнові відносини. Використання і повернення кредиту можливе лише за умов, коли позичальник суму отриманого

кредиту забезпечує майном та цінностями, оскільки майнові відносини створюють достатньо потужні стимули позичальника до раціонального використання позичених коштів.

З боку кредитора стимулюючим чинником є позиковий відсоток. Кожний кредитор намагається постійно забезпечувати зростання своїх кредитних ресурсів.

Особливість кредитування полягає в тому, що і кредитор і позичальник мають змогу взаємно контролювати один одного. Контроль є складовою загального механізму управління процесом кредитування. Потрібно зазначити, що існує суттєва відмінність при здійсненні контрольної функції з боку кредитора і позичальника. Вона полягає в тому, що кредитор має можливість здійснювати контроль як за об'єктом кредиту, так і за діяльністю позичальника. Позичальник же здійснює контроль тільки за рухом позичених ресурсів.

Кредитування ґрунтується на основі принципів. В.Д. Лагутін [60] виділяє три основні рівні системи принципів кредитування:

- загальноекономічні принципи кредитування (відповідність ринковим відносинам, раціональність, ефективність та комплексність, розвиток);
- особливі принципи кредитування, поза якими кредит втрачає свій специфічний економічний зміст (поверненість, забезпеченість, строковість, цільова спрямованість, платність);
- часткові, одиничні принципи кредитування, або правила кредитування, які впливають з кожного особливого принципу і можуть по-різному проявлятися в конкретних кредитних операціях.

Загальноекономічні та особливі принципи, а також правила кредитування пов'язані між собою і певним чином вони взаємно переходять одне в одне.

В системі принципів кредитування основне місце займає загальноекономічний принцип відповідності змісту кредиту ринковим відносинам, умовам ринкової економіки. Механізм кредитування має відображати умови конкуренції, суперництва кредиторів за позичальника, комерціалізації кредитної угоди, прагнення забезпечити можливу вигоду від позики, самостійність і автономність у прийнятті управлінських рішень тощо.

Принцип раціоналізації та ефективності кредитування характеризує економічність використання позики як з позицій інтересів банку, так і з позицій позичальника. Цей принцип проявляється за умов оцінки кредитоспроможності позичальника, забезпечує впевненість банку в здатності і готовності боржника повернути позику в обумовлений договором строк [19, с. 55].

Принцип комплексності кредитування передбачає побудову кредитного механізму на основі врахування всього комплексу чинників, що впливають на реалізацію кредитної операції.

Принцип розвитку передбачає постійний рух і динаміку механізмів кредитування. Зміна економічних відносин призводить і до зміни кредитних відносин, підходів до їх практичної реалізації.

Принцип повернення вважається вихідним у системі кредитування і означає, що кредит має бути повернений позичальником кредиторю. У разі неможливості вчасного повернення кредиту кредитор може надавати відстрочку повернення позики, справляючи підвищений відсоток.

З принципом повернення пов'язаний принцип строковості, який означає, що позика має бути повернена кредиторю у визначений в кредитній угоді строк. Ю.Е.Шенгер відзначав, що “повернення обов'язково повинно отримувати форму строковості... Щоб кредит був дійсно поверненим, він повинен бути строковим, тобто надаватись на визначений період часу, після закінчення якого його необхідно повернути”» [112, с. 76].

Цільова спрямованість кредиту означає вкладення позичкових коштів на конкретні цілі, що відповідають статутній діяльності позичальника, обумовлені в кредитній угоді і забезпечують одержання ним відповідного доходу.

В сучасній практиці кредитування найбільшого поширення набуло надання позик під забезпечення товарно-матеріальних цінностей, тобто під заставу. Менше банками використовуються в якості забезпечення векселя і цінні папери, депозитні рахунки підприємств, рухоме і нерухоме майно позичальника.

Основними характерними перевагами застави є [23, с. 64]:

- у заставі речовий та правовий характер майна зливаються в одне ціле.

При цьому заставлене майно зберігається у позичальника до виконання ним своїх зобов'язань, зазначених у кредитній угоді;

– прийнявши заставу як форму забезпечення кредиту, вирішується щонайменше два питання – ліквідність або здатність до швидкої реалізації, та надійність, під якою розуміють безпеку з точки зору збереження вартості.

Невід'ємним принципом кредиту виступає його платність. Кредит, як комерційна операція, повинен стимулювати ефективне використання позичених ресурсів, а також ріст власних ресурсів у підприємства – позичальника. Для кредитора плата за кредит є головним елементом формування доходу і прибутку.

О.І. Лаврушин визначає позиковий відсоток як об'єктивну економічну категорію, що відображає ціну позиченої у тимчасове користування вартості. Його виникнення обумовлене наявністю товарно-грошових відносин, які, у свою чергу, визначаються відносинами власності. Позиковий відсоток виникає там, де окремий власник передає іншій особі вартість у тимчасове користування з метою її виробничого використання. Ця вартість має риси товару. Її корисність полягає у створенні прибутку, який з одного боку є доходом виробника, а з іншого – кредитора (у формі відсотка) [59, с. 26].

Відношення у сфері кредитування будуються за відповідною системою. Система (від грецького *systema* – ціле, складене із частин) – це сукупність взаємопов'язаних елементів, які складають відповідну єдність [37]. До ознак системи прийнято відносити достатність елементів, які складають ціле, сукупність, структурність, ієрархічність, взаємодію і взаємозв'язок елементів.

На думку А. Азріліяна [13], В. Лагутіна [60], Е. Серова [98], О. Ходченко [105] система кредитування включає наступні елементи:

- суб'єкти або учасники кредитного процесу;
- організаційно-економічну технологію кредитних операцій;
- кредитну інфраструктуру.

Структура системи кредитування містить елементи, які відображають суть кредитних відносин, технологію кредитного процесу і особливості управління ним, що виявляється у відокремленні в ній таких підсистем: базової, економіко-

організаційної та управлінської (рис.1.2).

Рис. 1.2. Структура системи кредитування

До базової підсистеми відносяться суб'єкти, об'єкти кредитних відносин та принципи кредитування. Економіко-організаційна підсистема включає види і форми кредитів, методи кредитування, оцінку кредитоспроможності позичальників, ліміти кредитування та систему пільгового кредитування. І до управлінської підсистеми належить управління кредитним процесом і кредитними ризиками та супроводження кредитів.

Кредитні відносини за умов ринкової економіки пов'язані зі створенням відповідної мережі спеціальних кредитних установ, які здійснюють кредитні операції. Серед кредитних установ головне місце посідають банки. Вони організовують й обслуговують рух позикового капіталу, забезпечують його залучення, акумуляцію та перерозподіл у ті галузі економіки, де виникає дефіцит

коштів.

Кредит позитивно впливає на розвиток національної і світової економіки. Адже за допомогою кредиту розширюються масштаби функціонування капіталу, він стає більш гнучким і мобільним, що дає змогу йому швидше рухатись від одних підприємств, галузей, регіонів, країн до інших.

Крім того, кредит сприяє прискоренню процесу концентрації та централізації капіталу, що стимулює розвиток продуктивних сил, активізує науково-технічний процес, підвищує темпи розвитку та ефективність економіки. Без кредиту значно ускладнюється процес переливу капіталу з одних галузей в інші. Кредит же полегшує цей процес і в результаті впливає на об'єм та структуру грошової маси, платіжного обороту, швидкість грошового обороту. Важлива роль кредиту полягає в тому, що він сприяє поглибленню міжнародного розподілу праці, перехресному руху капіталу, прискоренню розвитку виробництва в державах, що імпортують капітал.

1.2. Кредитний портфель як визначальна умова ефективності кредитної політики

Важливість кредиту полягає у тому, що за його допомогою забезпечується безперервність кругообігу капіталу, обслуговується процес реалізації товарів, що вкрай необхідно в період становлення ринкових відносин. Сукупність усіх позик, наданих банком з метою отримання доходу формують кредитний портфель банку.

“Кредитний портфель – це сукупність усіх позик, наданих банком з метою отримання прибутку” [1, с. 458; 88]. У даному аспекті визначення кредитного портфеля більш розширене, оскільки вказана мета його створення комерційним банком.

“Кредитний портфель” – це сукупність наданих позичок, що класифікуються на основі критеріїв, пов'язаних із різноманітними факторами ризику або способами захисту від нього [109, с. 42].

На думку Ю.М. Воробьової, кредитний портфель – це сукупність вимог

банку за кредитами, які класифіковані за критеріями, пов'язаними із різними факторами кредитного ризику або способами захисту від нього [23, с. 79].

Вищенаведені трактування кредитного портфеля не вказують на основну ціль формування кредитного портфеля, але розширюють його поняття щодо врахування факторів ризику.

У визначенні “кредитний портфель – це сукупність наданих банком позичок, сформована з метою отримання прийняттого рівня доходу та забезпечення платоспроможності банку при мінімальному рівні кредитного ризику” враховано основну ціль створення кредитного портфеля [15, с. 5-6].

Л. Бондаренко подає наступне трактування: “кредитний портфель – це економічно обґрунтована і структурована сукупність кредитних угод і кредитних зобов'язань, яка є результатом цілеспрямованих управлінських рішень, прийнятих відповідно до вимог кредитної політики банку та органів банківського нагляду” [148, с. 33].

В. М. Голуб зазначає, що “кредитний портфель – сукупність банківських позичок, що надаються в користування юридичним і фізичним особам для забезпечення їх господарських і соціальних потреб, структуровані за певними форматами відповідно до завдань певної кредитної політики і відображають результати її реалізації” [26, с. 5-6].

Ю. Бугель визначає кредитний портфель як сукупність наданих банком позичок, сформовану з метою отримання прийняттого рівня доходу та забезпечення платоспроможності банку при мінімальному рівні кредитного ризику [15, с. 6].

Таким чином, кредитний портфель – це економічно обґрунтована та структурована сукупності кредитних угод і зобов'язань, сформованих відповідно до вимог кредитної політики банківської установи, органів банківського нагляду та прийняттого рівня кредитного ризику. Якісний кредитний портфель є результатом цілеспрямованих і ефективних управлінських рішень посадових осіб, які відповідають за кредитну діяльність банку.

Процес формування кредитного портфеля надзвичайно важливий для

банківських установ, оскільки кредитні операції хоча і є найбільш прибутковими, водночас вони найбільш ризиковані.

На формування кредитного портфеля впливають зовнішні та внутрішні фактори (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Фактори впливу на формування кредитного портфеля банку

До факторів зовнішнього середовища належать: державне регулювання банківської діяльності через закони та нормативно-правові акти; податки і обов'язкові платежі; індекс інфляції; індекс промислового виробництва й інші чинники, що характеризують стан економіки; основні відсоткові ставки; валютний курс тощо. Внутрішніми факторами є: політика визначення відсоткових ставок залучення і розміщення, що встановлюється керівництвом банківської

установи; політика обліку, яка визначається керівництвом; політика класифікації активів і створення резервів; політика залучення клієнтів; проведення оцінки ризику позичальників; встановлення лімітів на сектор ринку; політика управління ліквідністю; політика оплати праці; політика розвитку філіальної мережі банку та взаємовідносини головного офісу банку з філіалами; розвиток матеріально-технічної бази банку і банківських технологій та ін. [86, с. 165].

Слід зазначити, що на відміну від внутрішніх факторів зовнішні не залежать від діяльності банківських установ. Урядова політика країни, зміни в економіці суттєво впливають на кредитну діяльність банківських установ як безпосередньо (зміни в законодавчій базі здійснення кредитних операцій, позитивні та негативні зміни економічного середовища, у якому функціонує банківська установа), так і опосередковано (через вплив на клієнтів банку). Внутрішні фактори являють собою фактори впливу на формування кредитного портфеля, що залежать від діяльності керівництва банківської установи та від діяльності банку у цілому.

Основними факторами впливу на структуру та обсяг кредитного портфеля є: “розмір банку (капіталу); правила регулювання банківської діяльності; офіційна кредитна політика банку; досвід і кваліфікація менеджерів; рівень доходності різних напрямів розміщення коштів” [88].

Важливим фактором впливу на структуру кредитного портфеля комерційного банку є прийняття нових нормативних документів Національним банком України щодо проведення кредитних операцій та внесення змін до діючої нормативної бази [44, с. 89]. У цих нормативах встановлені правила регулювання та обмеження кредитних операцій банківських установ. Значно впливає на формування кредитного портфеля загальний стан усієї банківської системи країни та конкурентоспроможність комерційного банку. При високому рівні конкуренції банківська установа має підтримувати відсоткові ставки за кредитами на певному рівні, які б задовольняли позичальників, і водночас приносили дохід. Тому, встановлюючи відсоткові ставки за кредитами, керівництво повинно брати до уваги рівень відсоткових ставок у конкурентів.

На формування структури кредитного портфеля комерційного банку істотно

впливає такий внутрішній фактор, як прийнята банком кредитна політика. Вона визначає цілі, завдання, пріоритетні напрями діяльності щодо кредитних операцій, а також визначає засоби і методи їх реалізації. За своєю суттю кредитна політика являє собою документ, у якому зазначаються специфіка та напрями діяльності банківської установи; допустимий рівень ризику; дані про клієнтів установи; можливості банку; права і обов'язки працівників кредитних відділів. Кредитна політика має охоплювати такі основні напрями кредитної діяльності: організацію кредитного процесу; управління кредитними операціями; здійснення контролю за виданими кредитами; проведення аналізу кредитних операцій; формування резервів під можливі втрати за кредитними операціями. Від того, наскільки чітко, детально та якісно розроблено кредитну політику банківської установи залежить якість і склад структури кредитного портфеля [64, с. 160].

У процесі формування кредитного портфеля важливу роль відіграють працівники, які задіяні у роботі з кредитними операціями банків. Їх напрями спеціалізації, досвід роботи та рівень кваліфікації впливають на якість і склад кредитного портфеля.

Рівень дохідності завжди супроводжується певним рівнем ризику. Ці фактори можуть зменшувати або збільшувати розмір кредитного портфеля. Якщо дохідність різних видів активів майже однакова, то перевага надається найменш ризикованому виду. У свою чергу, дохідність залежить від терміну надання кредиту і рівня процентної ставки за кредитом.

Найбільших розмірів збитків у сфері кредитних операцій завдає ризик неповернення наданого кредиту. Уникнути ризику неможливо, але визначити його рівень, докладати зусиль для його мінімізації та контролювати його на всіх стадіях виданих кредитів є першочерговим завданням, що постає перед спеціалістами, які формують та регулюють кредитний портфель банку [8, с. 26].

Визначальним внутрішнім фактором, який впливає на формування структури кредитного портфеля банківської установи, є сектор ринку, що обслуговується цим банком. Залежно від того, яке спрямування має банк, які його цілі та завдання, обираються види кредитів.

За факторами впливу на формування і регулювання кредитного портфеля комерційний банк повинен постійно здійснювати контроль, аналізувати і вчасно реагувати на їх зміни. Безпечність може призвести до негативних наслідків не лише у проведенні кредитних операцій, але й діяльності банківської установи в цілому.

Керівництво банку при формуванні кредитного портфеля намагається видавати кредити з максимальним рівнем доходів за інших однакових умов. Сума доходів по кожній кредитній операції залежить від встановленої процентної ставки, терміну надання позики, системи нарахування відсотків за кредит. Але при визначенні прибутковості кредитної операції слід звертати увагу не лише на доходи, а також на витрати за кредитом і слідкувати за рівнем кредитного ризику. Формуючи свій кредитний портфель, кредитор також повинен мати на увазі, що зростання кількості позичальників та обсягів кредитування з можливістю одержання більшого очікуваного доходу є настільки ж позитивним, наскільки й негативним явищем, зважаючи на зростаючу ризикованість портфеля [67, с. 230]. Здійснення оцінки, знаходження напрямів зниження та проведення контролю за кредитним ризиком є ключовим завданням у процесі формування кредитного портфеля комерційного банку. Визначення пріоритетів формування портфеля обумовлено виявленням тих галузей, що мають більш низький рівень ризику відносно середнього, а також галузей, в яких банк може отримати більш високу дохідність з кредитування і спеціалізованого фінансування [9, с.146].

Вихідними елементами управління кредитним портфелем у банківських установах є принципи формування портфеля. Принципи побудови кредитного портфеля являють собою основні правила, вихідні положення, умови, де відображаються прийнятні об'єктивні закономірності та закони, якими керуються комерційні банки у процесі формування своїх кредитних портфелів. Такі правила і положення визначаються природою кредитного портфеля, суспільними умовами в яких відбувається його формування [68, с. 81].

Принципи побудови кредитного портфеля комерційного банку можна поділити на загальні та спеціальні (рис 1.4).

Рис. 1.4. Класифікація принципів побудови кредитного портфеля банку

Загальними принципами можуть керуватися при формуванні своїх кредитних портфелів усі комерційні банки. Спеціальні принципи індивідуальні для кожної банківської установи і можуть відрізнятися залежно від поставлених цілей та специфіки спрямованості банківської установи.

При побудові кредитного портфеля відповідно до принципу законності,

банківська установа повинна обов'язково дотримуватись загальнодержавних законів і підзаконних актів, а також нормативних документів, встановлених Національним банком України. Дотримання вимог цього принципу сприятиме послідовності та порядку менеджменту кредитного портфеля, уникненню непорозумінь з НБУ та правоохоронними органами [14, с. 32].

З метою своєчасного виявлення тенденцій змін в оточуючому середовищі, що можуть відобразитись як позитивно так і негативно на показниках якості кредитного портфеля, відстеження за закономірностями цих змін і контролювання та регулювання руху цих закономірностей, банк повинен дотримуватись принципу науковості. В умовах кризи цей принцип особливо важливий для комерційних банків, оскільки для виходу зі скрутного фінансового становища необхідно шукати нові, прогресивні напрями вдосконалення управління кредитними операціями.

Принцип системності передбачає тісно пов'язані дії різних відділів банківської установи, що здійснюються у межах однієї спрямованості. Цей принцип передбачає поєднання дій у цілісній цільовій програмі, де окремі відділи банківської установи, їх завдання виступають як взаємопов'язані елементи, наділені своїм місцем і роллю у ході побудови кредитного портфеля [19, с. 110].

Забезпечення спланованого збільшення чи зменшення обсягів певних кредитних операцій у процесі формування кредитного портфеля для підвищення якісних показників та для досягнення певних цілей банківської установи передбачає принцип плановості. У сучасних умовах банківським установам важко передбачити і спланувати на майбутнє свою кредитну діяльність, але необхідно намагатися ставити перед собою реальні цілі та завдання, прораховувати можливі варіанти розвитку економічної ситуації в країні, оскільки планування сприяє поетапному досягненню поставлених завдань.

Принцип конкретності полягає у тому, що необхідно вивчати конкретні параметри, напрями та етапи у побудові кредитного портфеля комерційного банку, аналізувати їх ефективність у конкретних обставинах і зіставляти з відповідними законами, готувати висновки і пропозиції для практичного

застосування. Цей принцип передбачає систематичне здійснення аналітичної діяльності. Для комерційних банків у нинішніх умовах для того, щоб утриматися на ринку і бути конкурентоспроможними, дуже важливим є аналіз своєї діяльності у цілому та, зокрема, менеджменту кредитних операцій. Вчасне реагування на негативні зміни сприяє стабільному функціонуванню банківської установи [23, с. 91].

Кожен банк здійснює свою діяльність з метою одержання доходу. При побудові кредитного портфеля банківська установа аналізує і знаходить найбільш прийнятні умови для надання кредитів, які б забезпечили їй не лише повернення кредиту, але й максимально можливий дохід при прийнятному рівні ризику.

Принцип ліквідності при побудові кредитного портфеля також відіграє значну роль. Особливо переконливо важливість цього принципу для українських банків була підкреслена в умовах подолання світової фінансової кризи.

Ліквідність передбачає здатність у повному обсязі у найкоротші терміни забезпечити себе грошовими коштами в разі непередбачуваних подій. Основними причинами, що можуть викликати попит на ліквідні кошти є [78, с. 116]:

- масове вилучення зі своїх рахунків депозитних коштів клієнтами;
- великий попит кредитних заявок, які керівництво банку вирішує задовольнити;
- необхідність терміново повернути отримані банківською установою позики; сплатити платежі до бюджету або виплатити акціонерам дивіденди.

Принцип мінімізації ризиків передбачає при здійсненні формування та регулювання кредитного портфеля враховувати усі можливі банківські ризики, які можуть негативно відобразитись на його структурі.

У свою чергу, спеціальні принципи побудови кредитного портфеля комерційного банку поділяються на підгрупи:

- принципи побудови системи управління кредитним портфелем (ієрархічності; функціональності; принцип територіально-галузевого розміщення та принцип обсягу контролю);
- принципи, що визначають здійснення процесу управління кредитним

портфелем.

Принципи, що визначають здійснення процесу управління кредитним портфелем комерційного банку, це: цілеспрямованості, головної ланки, відповідності, поєднання єдиноначальності та колегіальності, відповідальності осіб за дії чи бездіяльність, раціонального співвідношення цілей та способів їх досягнення з ресурсним забезпеченням.

При здійсненні управління кредитним портфелем необхідно дотримуватися основних цілей, що стоять перед банківською установою, і спрямовувати усі зусилля для їх досягнення. Принцип цілеспрямованості передбачає втілення у життя поставлених цілей щодо управління кредитним портфелем. Комерційні банки повинні бути послідовними у проведенні своєї кредитної політики.

Дотримання розглянутих принципів є вагомим фактором забезпечення дієвості усього механізму формування кредитного портфеля комерційного банку. Оскільки, вони служать вихідними умовами банківської діяльності, спрямованими на реалізацію тих завдань, які визначені стратегією кредитної політики, а відтак виступають основою самої технології управління кредитним портфелем.

Процес формування кредитного портфеля комерційного банку є безперервним, складним і вимагає великої уваги фахівців, високого рівня професійної підготовки працівників відділів, що здійснюють кредитні операції. Не менш важливим завданням є вибір методів управління.

У науковій літературі термін “управління кредитним портфелем” деякі дослідники визначають як функцію вищого керівництва, яка вимагає виявлення всіх існуючих видів ризику і визначення того їх максимально допустимого рівня, який банк готовий прийняти [9, с. 109]. Інші автори стверджують, що управління кредитним портфелем – це один із базових компонентів, що визначає кредитну політику банку [17, с. 159].

Основними параметрами управління кредитним портфелем банківської установи є дохідність і ризик. Ці показники мають пряму залежність і тому чим вищі ризики тим більша дохідність від операції і навпаки. Але якщо банківська установа бере на себе занадто високі ризики, то є загроза отримати й значні

збитки. Тому дуже важливим завданням комерційних банків знайти таке оптимальне співвідношення цих показників, щоб здійснювати ефективну кредитну діяльність [51, с. 38].

Окрім ризиків на дохідність кредитного портфеля також впливає його обсяг, структура і рівень відсоткових ставок за наданими кредитами.

Обсяг і структура кредитного портфеля банку визначаються такими чинниками:

- офіційна кредитна політика банку;
- правила регулювання банківської діяльності;
- величина капіталу банку;
- досвід і кваліфікація менеджерів;
- рівень дохідності різних напрямів розміщення коштів [88].

Важливим завданням, що постає перед менеджерами банківських установ в сфері кредитування, є розробка ефективної кредитної політики. Вона повинна визначати кредитну стратегію банківської установи, містити основні положення щодо здійснення організації кредитної діяльності банку, встановлювати і обґрунтовувати найбільш пріоритетні напрями кредитування саме для даного банку, містити перелік кредитів що не входить в кредитний портфель даного банку, визначати рівень допустимого рівня ризику, зазначати функції, права й обов'язки кредитних працівників тощо.

1.3. Основні цілі формування кредитної політики банку

Кредитна політика розробляється з урахуванням потреб населення в банківському обслуговуванні й інших об'єктивних чинників, зокрема: стану економіки країни, рівня інфляції, темпів зростання ВВП, втручання державних органів влади, рівня доходів населення, рівня цін на банківські продукти і послуги, попиту на кредити тощо. Кредитна політика створює основу всієї роботи банку з розміщення ресурсів відповідно до загальної стратегії його діяльності. Розробка кредитної політики особливо необхідна в умовах кризової ситуації, коли

банку доводиться адаптуватися до нових, постійно змінних умов функціонування.

І.С. Гуцал кредитну політику трактує, як “систему мір і дій, які спрямовані на грошово-кредитне забезпечення й регулювання кредитних відносин з метою економічного росту й прибутковості діяльності фінансового посередництва” [30, с. 14].

В.Т. Сусіденко пропонує наступне визначення: “під кредитною політикою комерційного банку варто розуміти розроблену систему стратегічних цілей його діяльності в межах надання кредитів і відповідних механізмів ефективної реалізації цих цілей” [100, с. 218].

У “Фінансово-кредитному словнику” кредитна політика трактується як складова частина економічної політики, що є системою заходів щодо кредитування народного господарства й населення [102, с. 113].

“Банківська енциклопедія” подає наступне визначення: “кредитна політика – методи управління щодо отримання й контролю за кредитами і дебіторської заборгованості, які розроблені або застосовані на підприємстві (у компанії); виробничо-комерційні підприємства формують кредитну політику при наданні покупцям товарного (комерційного) або споживчого кредиту; а також – система засобів центрального банку й держави в кредитній сфері, з метою регулювання грошового обігу й досягнення інших, економічних і соціальних цілей” [4, с. 150].

На думку Т. В. Майорової “сутність кредитної політики банку полягає в забезпеченні безпеки, надійності і прибутковості кредитних операцій, тобто в умінні звести до мінімуму кредитний ризик”. Таким чином, за словами дослідника, кредитна політика – це визначення того рівня ризику, який може взяти на себе банк [65, с. 7].

З точки зору О. Малахової суть кредитної політики банку полягає в розробці концепції організації кредитних відносин між комерційним банком та його клієнтами – суб’єктами господарювання на мікроекономічному рівні шляхом визначення послідовності дій щодо практичної реалізації кредитного забезпечення підприємницької діяльності [66, с. 6].

І. І. Д’яконов зазначає, що “кредитна політика банку – це спосіб виконання

послідовно пов'язаних етапів процесу кредитування, де принципи являють собою основу її визначення і способ її здійснення” [31, с. 36].

У підручнику “Банківські операції” за редакцією О.В. Дзюблюка, кредитна політика банку трактується як сукупність заходів та дій щодо формування складу кредитного портфеля і контролю над ним як єдиним цілим, а також встановлення стандартів для прийняття конкретних рішень [6, с. 307].

О. Д. Вовчак під кредитною політикою банку розуміє стратегію і тактику банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, строковості, цільового використання, забезпеченості, платності [21, с. 340].

На думку Р. Р. Коцовської, кредитна політика – комплекс рішень, ухвалених правлінням банку, в яких зафіксовані умови, параметри надання кредитів, організація кредитного процесу, що, у свою чергу, включає [54, с. 189]:

- розподіл обов'язків кредитного персоналу; повноважень при прийнятті кредитних рішень;
- процес перевірки якості кредиту;
- відповідні санкції до персоналу за неналежне виконання функцій, передбачених кредитною політикою та конкретною кредитною процедурою.

На думку Г.Г. Коробової кредитну політику слід розглядати як “систему заходів банку в кредитуванні його клієнтів, що здійснюється для реалізації його стратегії і тактики, з визначенням пріоритетів в процесі розвитку кредитних відносин, з однієї сторони, та функціонування кредитного механізму – з іншої” [52, с. 154].

Л. Н. Красавіна вважає, що кредитна політика є “засобом зміцнення позицій на ринку” [56, 250]. За визначенням О. О. Любар “кредитна політика у вузькому сенсі – це система заходів банку в царині кредитування його клієнтів, здійснюваних банком для реалізації його стратегії і тактики в даному регіоні в певний період часу. Кредитна політика як основа процесу управління кредитом визначає пріоритети в процесі розвитку кредитних стосунків, з одного боку, і функціонування кредитного механізму – з іншого” [63, с. 183].

О. Гриценко стверджує, що кредитна політика – система заходів центрального банку та держави в кредитній сфері з метою регулювання грошового обігу і досягнення інших економічних цілей [27, с. 105].

Л. Примостка зазначає, що кредитна політика має охоплювати найважливіші елементи та принципи організації кредитної роботи в банку, які необхідно зафіксувати в письмовому вигляді й затвердити на засіданнях Кредитного комітету та Комітету кредитного нагляду [88].

На наш погляд, кредитна політика банку – це інструмент системи управління кредитною діяльністю банку, кінцева мета якого запобігання ризикам в досягненні ним стратегічних цілей. В свою чергу, реалізація кредитної політики забезпечує умови для задоволення потреб клієнтів в отриманні коштів у тимчасове користування з одночасним отриманням прибутку банком при забезпеченні належного рівня його ліквідності та мінімізації ризиків за здійснюваними операціями.

Із визначень поняття кредитної політики зрозумілим стає її роль в кредитній діяльності банку. Так, Балакіна Р.Т. зазначає, що роль кредитної політики банку полягає у визначенні пріоритетних напрямів розвитку та вдосконалення банківської діяльності в процесі акумуляції та інвестування кредитних ресурсів, організації кредитного процесу і підвищення його ефективності [3, с. 37]. Роль кредитної політики банків в економіці визначається її важливим значенням в процесі перерозподілу грошових коштів між галузями і сферами ринкової економіки через банки; переказів коштів, перш за все населення, з непродуктивної в продуктивну форму; фінансування та кредитування потреб економіки та населення на неінфляційній основі, тобто без випуску в обіг додаткових грошових коштів [2, с. 46].

Таким чином, провідна роль кредитної політики, на наш погляд, полягає в зростанні конкурентних переваг, що виражається в максимізації прибутку і мінімізації ризиків у процесі формування ресурсної бази та ефективного розміщення залучених ресурсів.

Слід також зазначити, що кредитна політика банку за своєю суттю визначає

стратегію кредитного процесу [99, с. 45]. Сьогодні, функціонуючи в нестабільному середовищі і не маючи репрезентативної інформації про контрагентів, банки повинні розробляти стратегію кредитного ризик-менеджменту за допомогою збалансованості стратегічних і тактичних методів управління.

Аналізуючи позиції різних авторів щодо суті кредитної політики, необхідним є врахування кінцевої мети щодо формування оптимальної структури кредитних вкладень. За таких обставин необхідно визначити стратегічні цілі кредитної політики банку, що будуть служити основою кредитної діяльності. До основних цілей можна віднести:

- задоволення потреб клієнтів в отриманні коштів у тимчасове користування відповідно до різних видів кредиту, що їх пропонують на ринку;

- отримання прибутку.

З метою зайняття банком певного сегменту на фінансовому ринку, що дає змогу утримувати стійкі конкурентні позиції, кредитна політика повинна забезпечити оптимальне використання коштів у трьох основних сферах:

- кредитування поточної господарської діяльності підприємств;

- кредитування інвестиційної діяльності;

- кредитування фізичних осіб [34, с. 60].

Оскільки, стратегічні цілі кредитної політики банку повинні забезпечувати ліквідність та прибутковість банку, тому реалізація даних цілей повинна бути в основі розроблення відповідної концепції, головна мета якої полягає у виділенні та аналізі головних факторів впливу на можливість банку щодо оптимальної кредитної діяльності. На наш погляд, доцільно виділити зовнішні та внутрішні фактори, які впливатимуть на формування кредитної політики банку:

- загальний стан економіки країни, темпи інфляції;

- грошово-кредитна політика Національного банку України;

- рівень доходів населення, здатність споживати банківські послуги, наявність соціальних пільг;

- регіональна та галузева специфіка функціонування банку; рівень цін на

банківські продукти та послуги;

- соціальна напруженість;
- попит на кредити банку, його клієнтів [5, с. 81].

Метою кредитної політики банку, на думку О.Є. Гудзь є максимальне задоволення потреби клієнтів у позикових засобах. Певними перевагами при виконанні кредитних заявок користуються крупні комерційні і виробничі структури із стійким фінансовим становищем, що надають тверді гарантії повернення позики [29, с. 132].

Кредитна політика потрібна банківським установам перш за все тому, що дозволяє регулювати, управляти, раціонально організовувати взаємини між банками і його клієнтами із залучення ресурсів на поворотній основі та їх інвестування в частині кредитування клієнтів банку.

Основними елементами кредитної політики банку, на нашу думку є:

- 1) стратегія банку із розроблення основних напрямів кредитного процесу;
- 2) тактика банку щодо організації кредитування;
- 3) контроль за реалізацією кредитної політики.

У зарубіжній економічній літературі запропоновано розробляти документ (меморандум) з кредитної політики, який дозволяє визначати стратегію і тактику банку в частині організації кредитного процесу [90, с. 290].

В цілому стратегія кредитної політики полягає у виборі пріоритетів, принципів та цілей банку на кредитному ринку, щодо тактики, то в даній частині виділяють інструменти, які використовуються з метою реалізації цілей банку при здійсненні кредитних операцій, правил їх здійснення, порядок організації кредитного процесу. Отже, кредитна політика створює необхідні передумови формування ефективної роботи персоналу кредитного підрозділу банку.

Таким чином, кредитна політика є внутрішнім документом банку, що визначає основні підходи до кредитування і вимоги до позичальників з врахуванням сформованої поточної економічної ситуації. Кредитна політика виражає загальний підхід, концепцію кредитної діяльності банку, встановлює стратегічні основи кредитної діяльності. Політика є загальним керівництвом до дії

в роботі кредитної служби банку.

Основною метою кредитної політики є прибуткове розміщення пасивів (у тому числі залучених вкладів і депозитів) банку в кредитні продукти при одночасному підтриманні певного рівня якості кредитного портфеля банку. На якість кредитного портфеля впливає поточний рівень проблемної та простроченої позичкової заборгованості. Простроченою вважається непогашена в термін заборгованість, не виконані зобов'язання позичальника за кредитом. Проблемна заборгованість – це заборгованість з прямими або непрямими ознаками фактичної наявності або ймовірного виникнення проблем в обслуговуванні кредиту позичальником і своєчасному виконанні зобов'язань позичальника перед банком-кредитором.

Чим нижча частка проблемної та простроченої заборгованості в кредитному портфелі банку, тим відповідно вище якість кредитного портфеля. Якісний кредит – це забезпечений кредит, який буде погашений у встановлений термін без виникнення проблем і труднощів у позичальника. Банку необхідно дотримувати розумний баланс між прибутковістю і ризиком.

За допомогою розроблення та дотримання кредитної політики банк прагне звести ризики до мінімуму, отримуючи при цьому максимально допустиму прибутковість операцій. Кредитна політика приймається вищим керівництвом банку (радою директорів або правлінням банку), через цей документ делегуються повноваження виконавцям – співробітникам кредитних підрозділів. Відповідно в кредитній політиці банку розмежований рівень прийняття рішень, рівень повноважень на проведення певних дій, операцій [2, с. 47].

Одне з головних завдань кредитної політики полягає у виробленні єдиного підходу до операцій кредитування, особливо у разі наявності філіальної мережі у кредитної організації. Таким чином, кредитна політика встановлює підходи, визначає загальні принципи кредитування клієнтів комерційного банку, визначає типи наданих кредитів, повноваження різних рівнів банку по прийняттю цих питань, деякі операційні деталі кредитних процедур.

Кредитна політика банку, як правило, містить обов'язкові вимоги до

позичальника банку. Дані вимоги пред'являються на етапі розгляду заяви на отримання короткострокового або довгострокового кредиту (банківської гарантії / питання про пролонгацію кредиту) [41, с. 59].

Вимоги, наприклад, можуть включати в себе мінімально допустиму ступінь фінансової стійкості потенційного позичальника (вимоги до рівня кредитоспроможності), достатність власного капіталу позичальника, обмеження максимальної частки позикових коштів в активах і виручці позичальника, тощо. Можуть бути позначені переваги за видами діяльності потенційних позичальників банку. Також в політиці містяться вимоги до структури та предмету застави, наприклад, обумовлені допустимі випадки прийняття менш ліквідного заставного майна (наприклад, товарів в обороті), прописана обов'язкова частка високоліквідної застави в загальній структурі забезпечення. У частині визначення параметрів кредитування, в політиці міститься цінова стратегія банку, то є порядок встановлення і визначення розміру плати за кредит – відсотків та комісій банку, можливість зміни ставок за діючими кредитними договорами в залежності від поточних змін ставок за новими кредитами.

Кредитна політика може встановлювати граничні суми лімітів кредитування позичальника. Банк прагне нарощувати кредитний портфель в розумних межах, уникаючи при цьому неприйнятною концентрації кредитного ризику, наприклад, за галузями, по території, по виду, по цілі. Тут теж банк виробляє певні підходи і встановлює свої ліміти [53, с. 198].

Кредитна політика має відповідати поточній ринковій ситуації. Для підтримки кредитної політики комерційного банку в актуальному стані необхідна регулярне опрацювання положень, викладених в ній. Перегляд політики банківські установи проводять, як правило, раз на рік.

Банківські установи намагаються дотримуватися максимально наближеною до реалій сучасного життя кредитної стратегії. Кредитна політика банку не повинна суперечити чинному законодавству і загальному напрямку економічного розвитку держави. Відмінності кредитних політик комерційних банків впливають з особливостей цілей конкретного банку, напрямів його діяльності,

охопленого банком сегмента ринку, від розміру банку-кредитора, досвідченості персоналу, конкурентної ситуації. Таким чином, кредитна політика є важливою складовою загальної банківської політики в частині розміщення залучених ресурсів в робочі галузі економіки країни.

Узагальнюючи вище розглянуте, зазначимо, що розроблена власна кредитна політика є офіційним документом, викладеним у письмовій формі та затвердженим на засіданнях Комітету кредитного нагляду банку та Кредитного комітету. Вона встановлює основні правила формування портфеля кредитів та здійснення регулювання кредитної діяльності банку.

Отже, в першу чергу, ефективна кредитна політика повинна визначати параметри для кредитного портфеля в цілому, окреслюючи при цьому такі важливі завдання: визначення обсягу вільних кредитних ресурсів; раціонування кредитного портфеля та диверсифікація ризику – встановлення лімітів на придбання кредитів і розподіл кредитів по різних напрямках; урахування галузевих і регіональних особливостей ведення бізнесу; визначення складу кредитного портфеля; дотримання допустимого рівня концентрації кредиту по окремих позичальниках і галузях.

Якісна і ефективна кредитна політика банку дозволяє підтримувати показники своєї діяльності на належному рівні, зміцнювати фінансову надійність, вчасно реагувати на негативні зміни показників кредитування та обмежувати обсяги кредитування, а також визначати найбільш вигідну для банківської установи тактику діяльності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

В у мовах сьогодення кредитування або кредитні операції займають вагому частину у структурі активних операцій банківських установ. Саме тому, правильно визначена кредитна політика повинна бути основою підвищення фінансових результатів діяльності банків.

Кредит – це система економічних відносин, що забезпечують перерозподіл коштів на засадах повернення і платності, створюючи умови неперервності усіх стадій суспільного відтворення.

Важливість кредиту полягає у тому, що за його допомогою забезпечується безперервність кругообігу капіталу, обслуговується процес реалізації товарів, що вкрай необхідно в період становлення ринкових відносин. Сукупність усіх позик, наданих банком з метою отримання доходу формують кредитний портфель банку.

Основними цілями формування кредитного портфелю є: високий рівень доходу в поточному періоді; високий темп очікуваного доходу в майбутній довгостроковій перспективі; мінімізація рівня ризиків кредитного портфелю; дотримання необхідної ліквідності кредитного портфелю.

На формування кредитного портфеля вагомий вплив мають як зовнішні, так і внутрішні фактори. До внутрішніх пропонуємо відносити фактори, які залежать від розміру (величини) банківського капіталу; кредитної політики банку; досвіду і кваліфікації керівників та працівників банку; рівня дохідності та ризикованості здійснення різних напрямів діяльності банківською установою; вибору керівництвом банку секторів ринку для обслуговування. Зовнішні фактори впливу на кредитний портфель банку потрібно досліджувати на рівні держави та банківської системи країни.

При формуванні кредитного портфеля комерційні банки повинні дотримуватися певних принципів. Існують загальні та спеціальні принципи побудови кредитного портфеля. До загальних принципи належать: законності, науковості, системності, плановості, конкретності, дохідності, ліквідності, мінімізації ризиків. Спеціальні принципи класифікують за двома напрямками:

– принципи побудови системи управління кредитним портфелем

(ієрархічності, функціональності, територіально-галузевого розміщення, норми керованості);

– принципи, що визначають процес здійснення управління кредитним портфелем (цілеспрямованості, головної ланки, відповідності, поєднання єдиноначальності та колегіальності, відповідальності посадових осіб за дії або бездіяльність, раціонального співвідношення цілей та способів їх досягнення з ресурсним забезпеченням).

Важливим завданням, що постає перед менеджерами банківських установ в сфері кредитування, є розробка ефективної кредитної політики. Кредитна політика формує цілі і пріоритети кредитної діяльності банку, засоби і методи їх реалізації, а також принципи і порядок організації кредитного процесу. Кредитна політика створює основу організації кредитної роботи банку відповідно до загальної стратегії його діяльності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

2.1. Організаційні аспекти реалізації кредитної політики банку

Механізм реалізації кредитної політики банку включає у себе побудову організаційної структури та організацію процесу функціонування управління кредитним портфелем банку. Структура кредитного підрозділу банківської установи являє собою частину підрозділів банку, які забезпечують його кредитну діяльність та працівники яких наділені певними правами, обов'язками, а також несуть відповідальність за якість виконаної роботи. До банку найбільша частина доходів надходить саме за рахунок проведення кредитних операцій, тому надзвичайно важливим напрямом є побудова такої організаційної структури кредитного підрозділу, яка б у здійсненні управління кредитним портфелем банку була найбільш ефективнішою.

Забезпечення стабільного прибутку банківської установи від кредитних операцій, ефективне розміщення кредитних ресурсів є основними завданнями у впровадженні кредитної політики комерційних банків. Однак для досягнення цих завдань необхідно лише розробити ефективну кредитну політику, але і організувати кредитний процес у банківській установі таким чином, щоб в управлінні кредитним портфелем використовувалися всі прогресивні надбання кредитної політики.

Не існує єдиної універсальної моделі побудови організації кредитних операцій для усіх банків. Кожна банківська установа індивідуально будує структуру кредитного підрозділу. При цьому головним критерієм є досягнення максимальної ефективності діяльності кредитного підрозділу, а також формування максимальної зручності для клієнтів. Для виконання цих критеріїв необхідним виконання наступних умов:

– налагодження довірливих відносин як у середині кредитного підрозділу, так і з клієнтами;

- оперативний розгляд кредитних заявок;
- просте і зрозуміле проведення кредитних процедур;
- врахування особливостей кожної групи клієнтів;
- доступність кредитів для клієнтів;
- обґрунтування висновків щодо прийняття позитивного чи негативного рішення [11, с. 135].

Структура кредитного підрозділу банківської установи являє собою частину підрозділів банку, що забезпечують його кредитну діяльність та наділені певними правами й обов'язками, а також несуть відповідальність за якість своєї роботи [82, с. 79]. Таким чином, кредитування належить до комерційної діяльності банківської установи, так як обґрунтування кредитів засноване на платній основі. Найбільша частина доходів надходить до банку саме завдяки проведенню кредитних операцій. Тому надзвичайно важливим напрямом діяльності є створення такої організаційної структури кредитного підрозділу, яка сприяла б ефективному здійсненню управління кредитною діяльністю.

У практичній діяльності існують типові схеми щодо побудови кредитних підрозділів. За однією схемою до кредитного управління віднесено такі напрями роботи за відділами: формування кредитного портфеля, кредитування клієнтів, контроль за забезпеченням позик, контроль за кредитною діяльністю філій банку, методологія та аналіз [67, с. 270]. Відділ з формування кредитного портфеля займається розглядом заявок на одержання позик, проводить попередній аналіз фінансового стану позичальників і перевіряє достовірність та правильність оформлення їх документації. Також готуються пропозиції і подаються на розгляд до Кредитного комітету стосовно надання позик на великі суми та пропозиції про надання банківських гарантій.

У відділі кредитування клієнтів проводиться робота з оформлення кредитних угод, готуються розпорядження щодо погашення чи видачі позик, відслідковується своєчасна виплата основної суми кредиту і встановлених відсотків за кредитом, здійснюється систематичний аналіз фінансового стану клієнта, готуються і приймаються заходи щодо дострокового стягнення кредитної

заборгованості, кожен місяць оформлюється звітність про стан справ щодо погашення / непогашення кредитів і належних відсотків. А також розробляються рекомендації щодо оптимізації структури вкладень позикових коштів і впровадження нових методів і форм кредитування [97, с. 85].

У відділі забезпечення позик здійснюється оформлення угод застави і зобов'язань щодо виплати кредиту, проводиться контроль за станом цінностей, взятих під заставу, проводяться заходи щодо повернення заборгованості за наданим кредитом та списання безнадійних кредитів і розробляються заходи з удосконалення механізму погашення заборгованості за позиками.

Відділ контролю кредитної діяльності філій проводить нагляд за перевищенням / можливостями перевищення філіями банку встановлених лімітів, здійснює аналіз кредитної діяльності філій, готує і запроваджує заходи щодо вдосконалення кредитної роботи філій.

У відділі аналізу кредитних операцій і їх методичного забезпечення здійснюється розробка нормативних документів, що використовується у кредитній діяльності, складаються звіти за квартал і рік про стан кредитних операцій у банківській установі, проводиться ретельний аналіз кон'юнктури кредитного ринку та динаміки відсоткових ставок, розробляються і впроваджуються заходи щодо вдосконалення структури кредитних вкладень.

Інша схема передбачає поділ кредитного управління на відділи: загальної організації кредитних операцій, короткострокового кредитування, довгострокового кредитування і фінансування, кредитування населення, міжбанківських операцій, специфічних (нетрадиційних) форм кредитування [111, с. 92]. Відділ загальної організації кредитних операцій займається розробкою кредитної політики банківської установи та встановлює порядок її запровадження; визначає рівень кредитних ризиків і знаходить методи щодо їх зниження; встановлює загальні правила кредитування і фінансування; розробляє відповідні методики з визначення рівня кредитоспроможності позичальників та щодо здійснення організації надання фінансових послуг.

Відділ короткострокового кредитування відповідає за розподіл кредитів

залежно від кредитного потенціалу комерційного банку – за видами та позичальниками; веде кредитні справи; здійснює організацію щодо надання та погашення кредиту; проводить діяльність щодо укладення кредитних договорів; веде роботу з визначення кредитоспроможності позичальників і вносить зміни до картотеки кредитоспроможності клієнтів.

Відділ довгострокового кредитування і фінансування здійснює роботу щодо розробки основних напрямів фінансування і кредитування, враховуючи інвестиційний потенціал банківської установи; проводить довгострокове фінансування і кредитування; складає угоди щодо надання послуг і видачі довгострокових позик; веде картотеку кредитоспроможності кожного позичальника й проводить моніторинг; надає позички на здійснення інноваційної діяльності та проводить фінансування інноваційних розробок; організовує фінансування за дорученням клієнта; надає послуги посередника у пошуку партнерів щодо запровадження довгострокових проектів.

Відділ кредитування населення здійснює операції щодо надання споживчих та іпотечних кредитів; видає кредитні картки та здійснює інші послуги.

Відділ міжбанківських операцій здійснює облік, аналіз, організацію щодо операцій з Національним банком України, іншими комерційними банками та власними філіями і відділеннями; проводить контроль за даним напрямом діяльності.

Відділ нетрадиційних банківських операцій здійснює діяльність, пов'язану з наданням позик і послуг щодо таких операцій банківської установи, як лізинг.

Для прикладу розглянемо організаційні аспекти управління кредитними операціями у ПАТ “VAB Банк”, ПАТ КБ “Хрещатик” та АТ “Брокбізнесбанк”. Структура даних банківських установ орієнтована на надання різноманітних видів послуг. При здійсненні організації роботи щодо формування та реалізації кредитної політики зазначені вище структури керуються чинним законодавством України, нормативно-правовими актами Національного банку України, Статутом та внутрішніми нормативними документами: Положенням про кредитну політику; Положенням про Кредитний комітет; Керівництвом по кредитних процедурах.

Кредитна політика ПАТ “VAB Банку” спрямована на формування якісного кредитного портфеля, використовуючи принципи диверсифікації. Виконання цієї умови дозволяє цьому банку запобігти високій концентрації кредитів в одному секторі. Диверсифікація кредитного портфеля здійснюється по регіонах України та по галузях, зосередивши кредитну діяльність на пріоритетних для ПАТ “VAB Банк” напрямках, що характеризуються прогнозним позитивним розвитком ринку, достатньою дохідністю та відомою для банку структурою і характером бізнесу. Також кредитна політика банку передбачає створення сприятливих умов для розвитку нових видів кредитування, відпрацювання механізмів контролю за заставленим майном. Кредитна політика ПАТ “VAB Банку” базується на таких правилах [95]:

- глибоке вивчення фінансового стану потенційного позичальника та прогнозування його положення на ринку з метою мінімізації кредитних ризиків;
- забезпечення кожного кредитного проекту ліквідним майном з обов’язковим нотаріальним оформленням договору застави;
- пріоритетне надання кредитів клієнтам банку. ПАТ “VAB Банк” надає пріоритет при кредитуванні своїм клієнтам, а саме тим, хто має добру репутацію; досвід роботи у галузі, на розвиток якої отримується кредит; основний рахунок, через який проходить більша частка грошових потоків клієнта, відкритий в банку;
- орієнтація на обслуговування позичальників у найбільш рентабельних секторах економіки;
- розширення асортименту кредитних продуктів через нові схеми кредитування;
- часткове погашення кредиту в період дії кредитного договору (згідно зі встановленим графіком);
- багаторівневий контроль за виконанням кожної кредитної угоди зі сторони відповідних підрозділів банку.

Організація управління кредитним портфелем включає заходи щодо проходження стадій кредитного циклу, а саме: початковий аналіз даних про клієнта; вимоги до інформації, яку надає клієнт; належне оформлення

документації; отримання кредиту; перевірка забезпечення за кредитом; здійснення контролю та моніторингу.

Основні стратегічні завдання з управління кредитним портфелем та ризиками на відповідний плановий період затверджує Спостережна Рада банку. Загальне керівництво і контроль забезпечує Правління банку і колегіальні органи (комітети). Спостережна рада відповідає за загальний підхід до управління кредитним портфелем банківської установи та ризиками, а також здійснює затвердження стратегії та принципів управління. Правління банку контролює процес управління кредитним портфелем та ризиками у ПАТ “VAB Банку” в цілому [95].

Важливим напрямом в організації управління кредитним портфелем є управління ризиками. Для забезпечення комплексного управління ризиками у ПАТ “VAB Банку” створено Департамент управління ризиками, у структурі якого функціонують підрозділи [95]:

- управління кредитними ризиками корпоративного бізнесу;
- управління кредитними ризиками роздрібного бізнесу;
- підрозділ з управління ринковими ризиками та ризиком ліквідності;
- підрозділ з управління операційними ризиками та внутрішнього контролю;
- підрозділ з оцінки застав.

Департамент управління ризиками відповідає за впровадження та здійснення процедур, пов'язаних з управлінням ризиками для забезпечення незалежного процесу контролю. Він має підрозділи, які відповідають за такі аспекти: кредитні ризики за кредитами, наданими юридичним особам; кредитні ризики за кредитами, наданими фізичним особам; оцінка застави; ринкові та операційні ризики [95].

Департамент управління ризиками виявляє ризики, на які наражається банк, здійснює їх оцінку, пропонує ліміти за різними ризиковими позиціями та розробляє рекомендації стосовно управління активами та зобов'язаннями. Департамент управління ризиками подає щоденні звіти на розгляд Спостережної

ради та Правління, що включають переважно інформацію про стан капіталу, ризикові позиції, зміни протягом дня у балансі за основними статтями, а також порівняння планових і фактичних показників.

Департамент управління ризиками здійснює свою діяльність за підтримки таких колегіальних органів [95]:

- Кредитного комітету, що безпосередньо відповідає за управління кредитним ризиком;
- Комітету з управління активами і пасивами, який відповідає за управління ризиком ліквідності, ризиком достатності капіталу та ринковим ризиком;
- Комітету з інформаційних технологій, що відповідає за управління операційно-технологічними ризиками.

На колегіальні органи покладено основну відповідальність за управління фінансовими ризиками. Крім вищезазначених комітетів у банківській установі постійно функціонують: Бюджетний комітет, Тарифний комітет, Тендерний комітет.

Кредитний комітет є постійним комітетом, що управляє кредитним портфелем і кредитним ризиком.

Основними функціями Кредитного комітету є [95]:

- затвердження кредитної політики і процедур банку;
- встановлення кредитних лімітів стосовно концентрації кредитних ризиків філій (з урахування таких критеріїв, як географічне розташування, галузь та диверсифікація портфеля);
- прийняття кредитних рішень стосовно заяв на отримання кредитів, процентних ставок та забезпечення за кредитними операціями понад певну суму;
- прийняття рішень щодо встановлення індивідуальних процентних ставок та комісій стосовно кредитних операцій;
- прийняття рішень щодо списання безнадійних кредитів (з подальшим затвердженням Правлінням Банку).

Кредитний комітет зазвичай розглядає заявки на кредити, які перевищують встановлені ліміти. Це так званий орган колективного обговорення і аналізу

кредитів, розвитку кредитної політики, взаємного спілкування і обміну досвідом, що об'єднує знання і таланти кредитних спеціалістів [71, с. 66]. Кредитний комітет характеризується важливими факторами: працівники кредитних відділів отримують можливість у цілому формулювати вимоги до кредитного портфеля; є місцем обміну ідеями; створює сприятливі умови для навчання працівників кредитного підрозділу, оскільки позички повинні аналізуватися співробітниками, які мають певні навички та аналітичний склад мислення. Але робота Кредитного комітету не повинна бути поверхневою, тому що це може спричинити збільшення проблемних кредитів у кредитному портфелі. Внутрішні процедури цього органу повинні періодично переглядатись із внесенням змін.

На розгляд Кредитного комітету керівник кредитного відділу готує матеріали відповідно до основних вимог:

- усі кредитні справи повинні бути належним чином оформлені;
- справи, що виносяться на розгляд Кредитного комітету, повинні мати позитивне підтвердження кредитного підрозділу (при негативній відповіді кредитного відділу винесення справи на розгляд Кредитного комітету можливе лише за надзвичайних обставин);
- кредитний відділ готує довідку для начальника кредитного підрозділу по запропонованих до надання кредитах, враховуючи нормативи ліквідності банківської установи [11, с. 140].

Після того, як матеріали зібрані, керівник кредитного відділу подає їх на розгляд Кредитного комітету. Кредитний комітет розглядає, аналізує подані матеріали і виносить рішення про надання чи ненадання тої чи іншої позички. При чому, Кредитний комітет може не повідомляти причини відмови, або може дати рекомендації щодо змін умов заявки на отримання кредиту. У деяких випадках Кредитний комітет може приймати рішення щодо надання кредиту, але при виконанні позичальником додаткових умов.

В АТ “Брокбізнесбанк” у структурі кредитного департаменту окремо виділяють підрозділи, спеціалізацією яких є супроводження кредитних договорів та здійснення кредитного аналізу. Це сприяє ефективному управлінню у сфері

кредитних операцій, оскільки функція аналізу відокремлена від функції збору даних та супроводження кредиту [94].

Серед основних завдань, що ставить перед собою кредитний департамент АТ “Брокбізнесбанк,” є: здійснення кредитної роботи банку відповідно до його кредитної політики; організація застосування найбільш прогресивних форм і видів короткострокового та довгострокового кредитування; розробка та вдосконалення методологічної основи надання кредитів, здійснення оцінки кредитоспроможності клієнтів; забезпечення раціонального використання кредитних ресурсів; управління діяльністю кредитних підрозділів філій банку; формування рекомендацій щодо діяльності підрозділів кредитного департаменту; визначення максимальних меж кредиту, обґрунтування виданого кредиту; внесення пропозицій на кредитний комітет; прогнозування відсоткових ставок за кредитами [94].

Кредитна політика ПАТ КБ “Хрещатик” спрямована на пошук нових економічно перспективних позичальників; збільшення лімітів кредитування для діючих позичальників, які демонструють позитивну динаміку розвитку бізнесу; розробку індивідуального пакета кредитних послуг для кожного позичальника; удосконалення кредитної роботи, що сприяє оперативному розгляду кредитних заявок, якісному й своєчасному задоволенню потреб клієнтів у кредитних ресурсах.

До підрозділів, що здійснюють управління кредитним портфелем та контролюють рівень його ризиковості в ПАТ КБ “Хрещатик” відносять [96]:

- Кредитний комітет з кредитування фізичних осіб;
- Кредитний комітет з кредитування юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
- Комітет з управління активами та пасивами;
- Комітет з ризик-менеджменту при Спостережній Раді ПАТ КБ “Хрещатик”.

Система управління кредитним портфелем у банківській установі постійно вдосконалюється та спрямовується не лише на виконання вимог та рекомендацій

Національного банку України, зовнішніх аудиторів, міжнародних рейтингових агентств, Базельського комітету з банківського нагляду, а і прийняття упереджувальних заходів щодо запобігання втратам активів, доходів, капіталу, платоспроможності, ліквідності, а також на відповідальне ставлення до коштів клієнтів та гарантоване виконання усіх зобов'язань перед клієнтами банку [96].

У вирішенні питань проблемної заборгованості банківських установ може сприяти державна підтримка. Актуальним питанням сьогодення є запровадження методу фінансової реструктуризації, який передбачає створення державних агентств з управління активами, що мають такі переваги:

- банки можуть сконцентруватися на підвищенні ліквідності й платоспроможності, ефективності надання нових кредитів, а не погашенні проблемних;
- створення такої структури може сприяти більшою мірою скоординованій процедурі реструктуризації суб'єктів господарювання;
- скорочення директивного кредитування, ліквідація зв'язків банків із ненадійними позичальниками та колишніми інсайдерами;
- пошук нових ніш на банківському ринку, створення нових фінансових продуктів, розвиток конкуренції тощо [45, с. 30].

Але, нажаль, українські банки поки що не мають такої підтримки від держави і повинні здійснювати пошук внутрішніх можливостей вирішення проблем підвищення якості кредитних портфелів.

Досвід зарубіжних банківських установ свідчить про те, що вони у своїх структурних підрозділах створюють цілі департаменти, відділи, сектори, які займаються питаннями роботи з проблемної заборгованості. Це допомагає розмежувати функції, повноваження та відповідальність фахівців кредитного відділу від працівників, що займаються питаннями проблемної кредитної заборгованості. Управління кредитною заборгованістю є досить трудомістким і вимагає спеціальної підготовки і високої кваліфікації спеціалістів, оскільки необхідно працювати іноді в екстремальних умовах. На етапі подолання наслідків фінансової кризи далеко не усі українські банки можуть собі дозволити створення

спеціальних структурних підрозділів по роботі з проблемною заборгованістю, однак в перспективі необхідно звернути увагу на досвід зарубіжних банківських установ, оскільки це сприятиме зміцненню діяльності банків та підвищенню якості їх кредитних портфелів. Також існує думка про те, змінить ситуацію на краще створення банками ситуаційних центрів управління проблемною заборгованістю юридичних та фізичних осіб за кредитними операціями [47, с. 56].

В Україні паралельно із застосуванням реабілітаційних заходів та реструктуризації кредитів банками застосовуються такі напрями в управлінні проблемними кредитами як їх передача третій особі (колектору) та продаж непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу. Зарубіжний досвід налічує ще один подібний напрям управління проблемними кредитами як передача або продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії [70, с. 14].

Якщо здійснити порівняння основних характеристик напрямів управління проблемними кредитами, то можна виявити основні переваги та недоліки того чи іншого напрямку, а також вибрати найбільш прийнятний варіант для банківської установи в період виходу з фінансової кризи [47, с. 58].

1. Передача проблемних кредитів в управління третій особі (колектору) характеризується наступними параметрами:

- проблемні кредити залишаються на балансі банківської установи;
- вплив на достатність капіталу здійснюється незначний;
- покращання ліквідності незначне, здійснюється за рахунок повернення кредитів;
- банківська установа оплачує послуги колектора;
- здійснюється розподіл участі прибутку за кредитним портфелем.

2. Продаж проблемних кредитів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу:

- здійснюється покращання структури кредитного портфеля, реалізація збитків у фінансовій звітності банку;
- відбувається істотне зменшення тиску на регулятивний капітал;

- швидко зростає ліквідність;
- проводиться вивільнення внутрішніх ресурсів банку на інші цілі, операційні витрати відсутні;
- відсутня участь у розподілі прибутку за кредитним портфелем.

3. Передача або продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії:

- передбачає оптимізацію структури балансу банку;
- зменшує тиск на регулятивний капітал;
- не передбачає збільшення ліквідності;
- дозволяє досягти найвищого рівня віддачі за проблемними кредитами, здійснює економію внутрішніх ресурсів банку;
- здійснюється розподіл участі прибутку за кредитним портфелем, значні затрати при продажу [47, с. 59].

Однак, на нашу думку, важливим вирішенням проблем підвищення якості кредитних портфелів для українських банків було б все ж таки створення державою установи по роботі з простроченою і проблемною заборгованістю.

Важливо під час організації кредитної політики приділяти увагу здійсненню аналізу структури та динаміки кредитного портфеля.

2.2. Аналіз структури та динаміки кредитного портфеля в банку

Дослідження кредитного портфеля комерційного банку передбачає здійснення оцінки динаміки та структури наданих позик банківською установою. Ретельно проведений аналіз структури та динаміки портфеля кредитів дає повне уявлення про сильні та слабкі сторони проведення кредитної політики банківської установи, розкриває нові перспективні напрями здійснення кредитної діяльності.

В умовах виходу з фінансової кризи важливо здійснювати спостереження і вивчення динаміки кредитної діяльності банківських установ. Світова фінансова криза вплинула на вітчизняний банківський сектор та спричинила такі негативні наслідки [101, с. 96]:

– зниження якості робочих активів, у тому числі суттєвого обсягу і частки простроченої заборгованості, загальне зниження ліквідності банківських активів через низьку платоспроможність позичальників;

– зниження рівня довіри до банківської системи, нестабільну пасивну базу;

– значний вплив валютно-курсової політики на діяльність банків.

Основними етапами здійснення аналізу є: визначення загальної суми позик, наданих банківською установою за деякий проміжок часу; проведення аналізу структури позик за видами кредитних угод, галузями національної економіки, термінами надання кредиту тощо.; здійснення аналізу структури виданих кредитів та динаміки їх обсягу у звітному періоді; визначення змін у структурі позик і їх обсязі за певний період часу, а також напрямів подальшого здійснення кредитних операцій банківських установ [54, с. 190].

Аналіз структури та динаміки кредитного портфеля комерційного банку заснований на загальноприйнятій класифікації вкладень [1, с. 280].

Кредитні вкладення групують за такими класифікаційними ознаками:

1. За галузевою структурою видані позики поділяються на фінансування у торгівлю і громадське харчування, транспорт, машинобудування і металообробку, хімічну та нафтохімічну обробку, харчову промисловість, чорну та кольорову металургію, сільське господарство, культуру та мистецтво, будівництво, державне управління та інші види галузей національної економіки [54, с. 192].

2. За видами забезпечення позики розподіляються на забезпечені (заставою, гарантією, страховкою) та незабезпечені. Товарно-матеріальні цінності, які надані у заставу, є більш ліквідними, ніж вимоги за цінними паперами, ощадними вкладками тощо. Тому, неоднорідність за ступенем ліквідності окремих видів забезпечення потребує переходу на більш глибокий рівень деталізації, що передбачає розподіл забезпечених кредитів за мірою ліквідності та забезпечення [6, с. 265].

3. За терміном погашення кредити поділяють на строкові (непрострочені) і прострочені. Для проведення більш детального аналізу прострочені кредити групують за тривалістю порушення термінів повернення основної суми боргу: від

1 до 30 днів; від 31 до 60 днів; від 61 до 180 днів; більше 181 дня [1, с. 285].

Аналізуючи кредити, згруповані за терміном погашення, можна визначити шляхи прискорення оборотності кредитів та загального підвищення ефективності використання кредитних ресурсів комерційного банку.

4. За термінами надання позики поділяються на короткострокові та довгострокові [6, с. 264]. За цим групуванням можна здійснити оцінку кредитної політики банківської установи. Якщо у кредитному портфелі переважну частину складають короткострокові кредити, це може означати, що банківська установа вирішує поточні проблеми і не ризикує вкладати кошти у більш ризиковані довгострокові проекти. Така кредитна політика може бути виправдана лише в умовах нестабільної економіки.

5. За класифікаційними видами кредити поділяються на стандартні, під контролем, субстандартні, сумнівні, безнадійні.

Після динамічного зростання протягом семи років у 2009 році відбулося поступове уповільнення темпів зростання кредитування у річному обчисленні (з 172% у грудні 2008 р. до 107,6% у листопаді 2009 р.) і за підсумками року зафіксовано зменшення залишків за кредитами наданими резидентам – на 1,5%, тобто до 723,3 млрд. грн.. При цьому залишки за кредитами в національній валюті зросли на 18,4 %, чому сприяло зростання кредитів у національній валюті, наданих сектору не фінансових корпорацій [93].

Зростання кредитів, наданих суб'єктам господарювання у національній валюті спостерігалось протягом 2009 року та в цілому за рік становило 57,1 млрд. грн. (26,6%), а у 2008 році – 65,5%. Інша ситуація спостерігалася з кредитуванням в іноземній валюті. На таку ситуацію вплинули обмежений доступ до зовнішнього фінансування, а також запровадження обмежень на здійснення кредитування в іноземній валюті з метою мінімізації валютних ризиків. На кінець грудня 2009 року кредити в іноземній валюті порівняно з листопадом скоротилось на 4,8 млрд. грн., або на 2,4%, і становили 190,3 млрд. грн. [16, с. 12].

У 2009 році спостерігалось уповільнення темпів приросту кредитів за всіма строками користування через скорочення їх залишків в іноземній валюті.

Максимальне зростання відбулося за кредитами, наданими у національній валюті на строк до 1 року – на 31,3 млрд. грн. Понад половину (54,8%) загального приросту залишків за кредитами у національній валюті було забезпечено зростанням кредитів саме на строк до 1 року. Меншою мірою збільшувались кредити зі строками погашення від 1 до 5 та понад 5 років (відповідно на 18,8 та 7,0 млрд. грн.), на що впливав низький рівень як внутрішньої, так і зовнішньої довгострокової ресурсної бази інших депозитних корпорацій. Водночас, починаючи з листопада, унаслідок зростання обсягу нових кредитів, суттєво збільшилися залишки за довгостроковими кредитами, а саме зі строком користування від 1 до 5 років (у листопаді – на 5,2, у грудні – на 5,3 млрд. грн.). Це зокрема було реакцією на виконання заходів Національного банку України щодо стимулювання банків збільшувати обсяги кредитної підтримки процесів економічного розвитку.

Вагомий вплив мало зменшення вимог за кредитами, наданими фізичним особам. На кінець 2009 року залишки за кредитами, наданими фізичним особам, становили 222,5 млрд. грн. За 2009 рік їх обсяги скоротились на 46,3 млрд. грн., або на 16,0%, у тому числі у національній валюті – на 15,4%, в іноземній – на 13,4% [93].

Протягом 2010 року кредити надані суб'єктам господарювання залишались найбільшою складовою у структурі кредитування. Основним джерелом збільшення кредитування було нарощування кредитів у національній валюті, заборгованість за якими зростала майже щомісяця і за рік збільшилася на 39 млрд. грн. або на 14,4% [53, с. 200].

Враховуючи обережну кредитну політику кредитування фізичних осіб здійснювалося в 2010 році в основному на короткий термін. Так, короткострокові залишки за кредитами в річному обчисленні зросли на 17,9%, а строком від 1 року до 5 років та понад 5 років – зменшились відповідно на 24,3 і 13,9%.

Зниження кредитування фізичним особам у 2010 році відбулося в основному унаслідок скорочення споживчих кредитів, залишки за якими зменшились за рік на 49,0 млрд. грн. або на 26,3%, переважно за рахунок кредитів

у доларах США (у гривневому еквіваленті – на 32,9 млрд. грн.). Така ситуація певною мірою пов'язана із реструктуризацією заборгованості з іноземної валюти в національну.

Станом на 01.01.2011 р. кредитний портфель становить 755030 млн. грн., у тому числі кредити надані суб'єктам господарювання – 508288 млн. грн. (67,3%), кредити фізичним особам – 186540 млн. грн. (24,7%). Основною причиною зниження кредитування, було зменшення ресурсної бази банків внаслідок продовження відпливу коштів з банківської системи та обмеженого доступу до зовнішнього фінансування [93].

Протягом 2012 р. кредитна активність банків була помірною, однак недостатньою. Кредитний портфель банків за 2012 р. становив 815327 млн. грн., зокрема кредити, що надані суб'єктам господарювання становили – 609202 млн. грн., кредити, надані фізичним особам – 161775 млн. грн.. Протягом 2012 р. кредитування здійснювалось переважно здійснювалось в національній валюті (залишки за рік зросли на 37,0 млрд. грн. або на 7,7% - до 515,6 млрд. грн.). Тоді як залишки за кредитами в іноземній валюті зменшилися за рік на 23,7 млрд. грн. або на 6,0% - до 300,0 млрд. грн.. Питома вага кредитів в національній валюті зросла до 63,3% порівняно з 59,7% на кінець 2011 р. [93].

Основними позичальниками на кредитному ринку були суб'єкти господарювання. За 2012 р. кредити надані суб'єктам господарювання у національній валюті збільшилися на 23,4 млрд. грн. або на 6,3%. Кредити в іноземній валюті за рік зросли на 6,5 млрд. грн. або на 3,2%. Помірне кредитування в іноземній валюті пояснювалось наявністю значних зовнішніх ризиків.

У структурі кредитів за цільовим спрямуванням переважали вкладення в поточну діяльність. Їхня частка в загальному обсязі кредитного портфеля за кредитами наданими суб'єктам господарювання на 01.01.2013 р. становила 85,3%, водночас частка кредитів у інвестиційну діяльність становила 13,5% [93].

Обсяги залишків за кредитами, наданими фізичним особам за 2012 р. зменшився на 13,6 млрд. грн. або на 6,8%. Протягом року тривала

реструктуризація кредитів фізичних осіб за валютами. Так, зростання кредитів наданих фізичним особам відбулося виключно в національній валюті на 18,5% або на 16,0 млрд. грн.. Переважно кредити в національній валюті отримувалися на споживання. За підсумками 2012 р. суттєво змінилася структура кредитного портфеля фізичних осіб у розрізі валют: частка кредитів у національній валюті зросла до 54,7 % порівняно з 43,1% на кінець 2011 р. [93].

Аналізуючи кредитну діяльність АТ “Брокбізнесбанк” спостерігаємо, що кредитний портфель у 2005 – 2009 рр. швидкими темпами збільшувався. У 2009 р. кредитування призупинено, а у 2010 р. банк повільно починає відновлювати надання кредитів. За 2010 рік обсяг кредитного портфеля збільшився на 917,1 млн. грн. На 01.01.2011 частка кредитного портфеля у структурі активів АТ “Брокбізнесбанк” становила 73,38 %. Протягом 2011 р. банком було надано кредитів на 1166,6 млн. грн. [94]. Зміни обсягів кредитних портфелів у динаміці наведені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Зміни обсягів кредитних портфелів у АТ “Брокбізнесбанку”, ПАТ КБ “Хрещатик” та ПАТ “VAB Банку” за 2005 – 2011 рік

Дата	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Обсяг кредитного портфеля КП АБ “Брокбізнес банку”, млн. грн.	2748,9	4433,8	7182,1	10676,8	10698,4	11615,5	12782,1
Обсяг кредитного портфеля “VAB Банку”, млн. грн.	1226,3	2570,8	4622,5	6284,5	5406,2	4247,1	6354,9
Обсяг кредитного портфеля ПАТ КБ “Хрещатик”, млн. грн.	1006,6	1322,5	2018,1	3413,9	3841,9	3926,5	4310,3

У ПАТ “VAB Банку” до настання фінансової кризи спостерігалось швидке зростання кредитного портфеля, а останніми роками обсяг кредитного портфеля мав тенденцію до скорочення. У 2010 році банк поновив кредитування фізичних осіб з використанням сучасної платформи прийняття рішень FICO, запровадив нові

системи скорингу, посилив вимоги до позичальників. Але темпи видачі нових кредитів були повільнішими за темпи погашення раніше сформованого кредитного портфеля, який у результаті мав тенденцію до скорочення. На 01.01.2011 частка кредитного портфеля у структурі активів ПАТ “VAB Банку” становила 65 %. Порівняно з 2012 р. протягом 2011 р. кредитний портфель банку збільшився на 2107,8 млн. грн., і станом на 01.01.2012 р. становив 6354,9 млн. грн. [95].

Банк ПАТ “Хрещатик” характеризується тим, що у період виходу з фінансової кризи здійснював нарощування обсягу кредитного портфеля. Протягом 2011 р. банківська установа кредитувала стабільних клієнтів і за даний період надала кредитів на суму 383,8 млн. грн. і станом на 01.01.2012 р. кредитний портфель банку становив 4310,3 млн. грн. [96].

На рис. 2.1 зображено динаміку збільшення кредитних портфелів АТ “Брокбізнесбанку”, ПАТ “VAB Банку” та ПАТ “Хрещатик”.

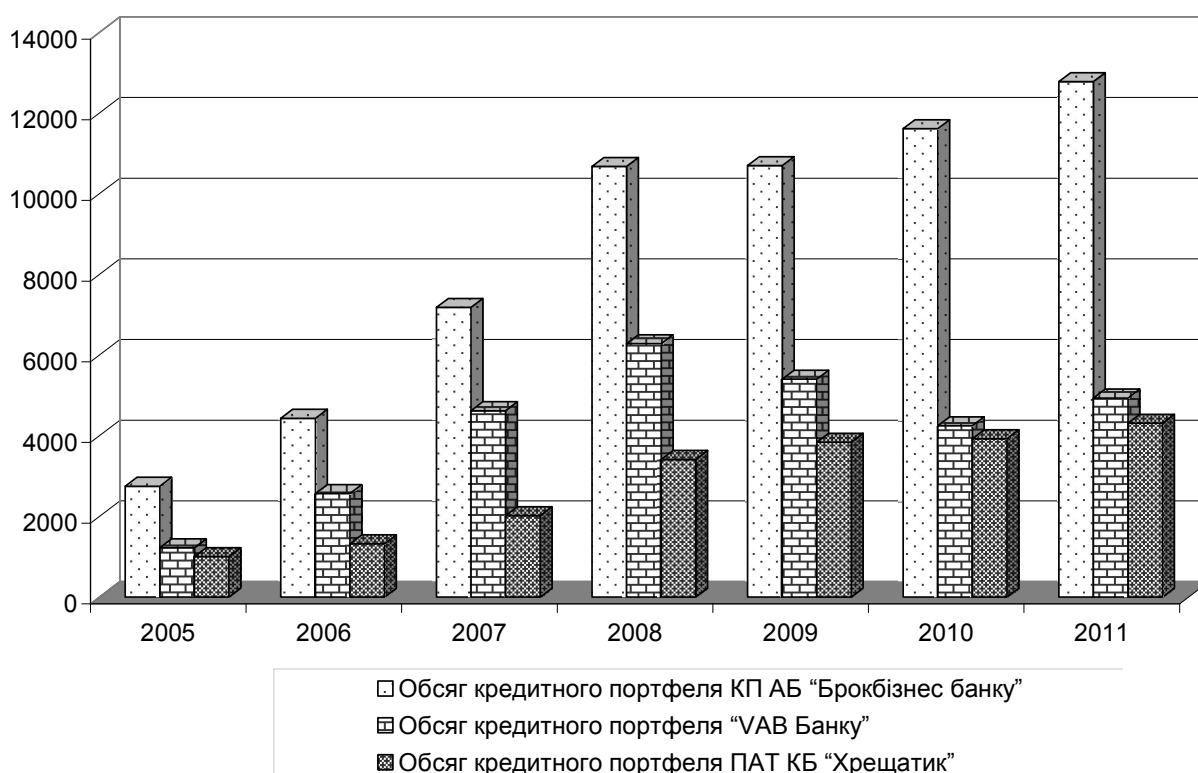

Рис. 2.1. Динаміка зростання кредитних портфелів з 2005 – 2011 рр.

Проведення аналізу галузевої структури кредитного портфеля АТ “Брокбізнесбанку” дозволить визначити переваги, які надає банк, формуючи свій

кредитний портфель відповідно до основних галузей у динаміці, а також зміни, які відбувались останніми роками. Найбільшу перевагу банк надавав кредитуванню таких галузей, як машинобудівна, енергетична, фармацевтична, харчова, хімічна, металургійна та ін. Загалом у 2011 р. банк продовжував зважену кредитну політику, спрямовуючи свої зусилля на підвищення якості кредитного портфеля, скорочення обсягів проблемної заборгованості. Нові кредити надавались із застосуванням підходу до оцінки фінансового стану позичальника та аналізу ризику неповернення позики. У динаміці з 2005 по 2011 роки галузева структура кредитного портфеля АТ “Брокбізнесбанку” представлена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Галузева структура кредитного портфеля АТ “Брокбізнесбанку” у динаміці з 2005 – 2011 рр., % [94]

№ п/п	Види галузей	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1.	Торгівля і громадське харчування	17,3	19,9	18,6	21,4	18,3	22,9	11,7
2.	Машинобудування і металообробка	15,5	16,1	16,6	15,9	15,0	16,1	11,38
3.	Хімічна і нафтохімічна обробка	11,8	11,4	12,7	17,2	14,9	15,2	12,4
4.	Харчова промисловість	19,0	18,7	18,5	18,9	15,7	20,6	13,48
5.	Чорна і кольорова металургія	10,7	10,9	5,7	5,1	6,4	5,4	3,4
6.	Енергетична промисловість	7,8	6,5	7,1	6,0	7,9	6,8	2,6
7.	Дослідження і розробки	5,5	6,7	6,2	-	-	-	-
8.	Фармацевтична промисловість	-	-	4,2	3,3	6,3	5,1	4,3
9.	Послуги зв'язку	4,1	3,9	-	-	3,2	-	3,64
10.	Освіта	-	-	-	2,9	3,4	-	-
11.	Інші види галузей	8,3	5,9	10,4	9,3	8,9	7,9	37,09

Проведення аналізу галузевої структури кредитного портфеля ПАТ “VAB Банку” надає можливість вивчити та оцінити зміни, які відбулися за певний період у структурі та динаміці активів. Галузева структура “VAB Банку” достатньо диференційована на кредитуванні швидкозростаючих і високорентабельних галузей, таких як: паливно-енергетичний комплекс;

металургійна промисловість; машинобудування; транспортні галузі (авіа-, автопідприємства, підприємства залізниці); харчова промисловість; оптова та роздрібна торгівля. З 2005 по 2011 рр. у галузевій структурі ПАТ “VAB Банку” відбувалися певні зміни (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Галузева структура кредитного портфеля ПАТ “VAB Банку”

у динаміці з 2005 по 2011 рр., % [95]

№ п/п	Види галузей	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1.	Торгівля і громадське харчування	19,9	35,1	33,4	30,2	28,3	37,0	26,69
2.	Транспорт	9,8	15,4	7,1	4,1	4,6	3,1	1,3
3.	Машинобудування і металообробка	16,3	13,4	7,4	8,9	8,0	4,9	3,2
4.	Хімічна і нафтохімічна обробка	13,1	5,9	4,5	5,9	6,2	1,6	2,5
5.	Харчова промисловість	6,9	4,5	4,8	7,8	8,7	6,1	15,4
6.	Чорна і кольорова металургія	13,4	4,1	2,9	2,7	2,2	4,7	5,8
7.	Сільське господарство	-	3,4	2,5	1,3	1,8	2,9	9,19
8.	Дослідження і розробки	-	2,7	3,0	3,2	3,5	-	-
9.	Культура і мистецтво	4,2	2,7	-	-	-	-	-
10.	Видавнича справа	3,6	2,4	-	-	-	-	-
11.	Будівництво	-	2,3	9,7	12,1	17,4	-	5,48
12.	Державне управління	2,0	0,3	0,2	-	-	-	1,48
13.	Інші види галузей	10,8	7,8	24,5	23,8	19,3	39,7	28,96

Останніми роками банк збільшив кредитування торгівлі та громадського харчування, сільського господарства й інших видів галузей. Банківська установа зовсім припинила кредитування досліджень і розробок, культури та мистецтва, видавничої справи. Стабільно відбувається кредитування транспортної галузі, харчової промисловості. Дещо зменшилися сегменти наданих кредитів у машинобудування і металообробку, хімічну та нафтохімічну обробку, чорну та кольорову металургію.

У 2009 р. ПАТ “VAB Банк” припинив видачу кредитів на будівництво та у сферу досліджень і розробок. Найбільше кредитів було надано у сферу торгівлі та громадського харчування і в інші види галузей, (у 2008 р. в ці напрямки діяльності в сумі було направлено 76,7 % кредитів від загальної суми кредитного

портфеля). Найбільшого зростання у 2009 році набуло кредитування роздрібною торгівлі, торгівля транспортними засобами, хімічна промисловість, у той час, як зменшилося кредитування сфери фінансових послуг, виробництво машин та устаткування, виготовлення меблів тощо [95].

У 2009 році VAB Банк проводив сегментацію клієнтів-юридичних осіб і залежно від річного обсягу реалізації визначено такі сегменти:

- найбільший бізнес;
- великий бізнес;
- середній бізнес;
- малий корпоративний бізнес;
- малий середній бізнес (SME).

У загальному обсязі чистих активів VAB Банку на 1 січня 2010 року частка кредитів корпоративних клієнтів становила 47,3 %, кредитів SME – 1,7 %, кредитів фізичних осіб – 18,3 %, міжбанківських кредитів і депозитів – 9,3 %; вкладень у державні та корпоративні цінні папери – 4,7 % [95].

Протягом 2011 р. банківською установою увага була зосереджена на реструктуризації заборгованості існуючих позичальників, а також поновлення лімітів кредитування для постійних клієнтів, активному кредитуванні компаній агропромислового сектору, народного споживання [95].

Аналіз галузевої структури кредитного портфеля ПАТ “Хрещатик” надає можливість вивчити тенденцію змін, що відбувались протягом останніх років діяльності (табл. 2.4). Найбільше ПАТ “Хрещатик” кредитує такі галузі, як сільське господарство, торгівля, фінансова діяльність та виробництво. Хоча темп зростання кредитного портфеля даного банку поступовий та незначний порівняно з іншими банківськими установами, але можна зазначити, що навіть в найтяжчий кризовий період не припинилось кредитування клієнтів.

Протягом 2011 р. ПАТ КБ “Хрещатик” кредитував працюючих позичальників реального сектору економіки, однак загалом протягом року зменшив кредитування зважаючи на свою консервативну політику. Основними програмами кредитування протягом 2011 р. були [96]:

- програма кредитування аграрного сектору економіки;
- програма кредитування малого та середнього бізнесу;
- кредитування муніципальних та комунальних підприємств;
- кредитування транспорту;
- кредитування фармацевтичних підприємств;
- кредитування вітчизняного виробника.

Таблиця 2.4

**Галузева структура кредитного портфеля ПАТ “Хрещатик” у динаміці
з 2005 по 2011 рр., % [96]**

№ п/п	Види галузей	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1.	Торгівля	14,90	13,40	3,74	5,45	7,35	7,00	11,71
2.	Транспорт і зв'язок	6,4	9,80	4,43	3,74	2,65	2,20	3,64
3.	Фінансова діяльність	15,00	16,30	3,23	20,05	23,77	24,90	7,24
4.	Виробництво	15,7	13,10	24,67	10,56	12,42	11,60	11,38
5.	Діяльність у сфері права, бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям	-	-	5,45	4,43	6,76	6,10	-
6.	Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	-	-	1,76	3,23	3,31	4,70	3,6
7.	Сільське господарство	18,3	19,90	20,05	24,67	28,4	27,90	13,48
8.	Нерухомість	6,3	10,80	2,34	1,97	2,23	1,20	18,45
9.	Охорона здоров'я і надання соціальної допомоги	-	4,20	1,30	0,79	1,29	1,00	-
10.	Освіта	3,4	3,60	7,49	2,34	1,29	1,30	-
11.	Інформатизація	-	-	0,79	1,30	1,07	0,90	-
12..	Будівництво	7,9	6,90	10,56	6,87	5,67	4,90	5,91
13.	Державне управління	3,2	-	1,97	1,76	1,00	1,20	0,27
14.	Інші види галузей	8,9	2,00	12,22	12,84	2,79	5,10	35,7

Загалом усіма банківськими установами, з метою підвищення ефективності кредитного портфеля, основна увага була зосереджена на використанні оптимальних індивідуальних стратегій роботи з проблемними позичальниками, в тому числі економічно обґрунтованої реструктуризації або пролонгації існуючої заборгованості. З цією метою банками було вжито заходів, спрямованих на

підвищення оперативності прийняття рішень: суттєво опрацьовано нормативну базу, налагоджено зворотній зв'язок, що надає змогу покращувати якість аналізу і прийняття рішень за новими кредитними угодами, створено спеціальний підрозділ по роботі з проблемною заборгованістю. Зокрема основними заходами, що застосовувались банківськими установами з метою регулювання проблемної та простроченої заборгованості були:

- виявлення проблемної заборгованості та моніторинг її стану;
- перемовини з позичальниками;
- виїзні перевірки діяльності позичальника, а також наявності і стану заставного майна;
- реструктуризація заборгованості;
- пред'явлення позичальнику вимоги про дострокове погашення проблемної заборгованості;
- звернення стягнення на заставне майно;
- передача (продаж) заборгованості третім особам.

Як свідчить практика, банківські установи не були готові до настання фінансової кризи і проводили безпечну діяльність. Але на перспективу важливо завжди бути готовим до різких змін і необхідно здійснювати аналіз не лише фактичних показників, але і враховувати прогнозування негативних явищ. Аналіз показників сприяє недопущенню помилок та прорахунків і дає змогу визначити сильні та слабкі напрями діяльності. Для вдосконалення діяльності у здійсненні дослідження структури та динаміки кредитного портфеля необхідно не лише аналізувати результати, але й пов'язувати ці показники з прогнозами на майбутнє. Важливо завжди пам'ятати про те, що у будь-який час можуть відбуватися події, які відобразатимуться на функціонуванні банківської установи позитивно чи негативно, але до змін необхідно бути готовим.

Проаналізувавши структуру і динаміку кредитного портфеля ПАТ “VAB Банку”, ПАТ КБ “Хрещатик” та АТ “Брокбізнесбанку”, можна зазначити, що відновлення кредитування здійснюється поступово, знову спостерігається тенденція до збільшення обсягів кредитного портфеля. Це є закономірним і

позитивним явищем, але разом з тим зростання кредитного портфеля вимагає більш ретельного контролю, а саме кредитного моніторингу та контролю за його якістю.

2.3. Кредитний моніторинг та контроль якості кредитного портфеля як елемент кредитної політики

В управлінні кредитним портфелем будь-якого комерційного банку важливу роль відіграє ефективне проведення моніторингу кредитних операцій. Насамперед це зумовлено тим, що кредитний моніторинг допомагає банківським установам визначити негативні зміни у діяльності позичальників та вчасно вжити відповідних заходів щодо усунення небажаних наслідків. Здійснення контролю за виданими кредитами необхідне для проведення ефективної програми кредитування комерційного банку. Особливо гостро постає питання щодо удосконалення кредитного моніторингу та контролю якості кредитного портфеля у період виходу з кризи.

Негативний вплив світової фінансової кризи на діяльність українських банків переважно зумовлений збитковими операціями у кредитній діяльності, де основними причинами є: збільшення частки проблемних кредитів у кредитних портфелях банківських установ, несвоєчасна сплата позичальниками мінімальних внесків і відсотків за надані кредити, а також залучення дорогих кредитів і нерентабельне їх розміщення.

Поняття „моніторинг” визначають як спостереження, оцінку та прогноз стану будь-якого явища чи процесу, що здійснюються при дослідженнях [4, с. 240], як систему постійного спостереження за найважливішими поточними результатами діяльності в умовах постійних змін [62, с. 67], або як систематичний та планомірний нагляд за усіма процесами реалізації проекту [39, с. 325]. Також існує думка, що моніторинг – це система постійного спостереження за всіма контрольованими лімітами та нормативами, визначення розмірів і причин відхилення фактичних показників від нормативних, причин цих відхилень і

прийняття управлінських рішень [5, с. 345]. На нашу думку, кредитний моніторинг – це система безперервного прогнозування, спостереження та оцінювання кредитно кредитного портфеля банківської установи у цілому, і зокрема, кожного виданого кредиту в умовах постійних змін кон'юнктури фінансового ринку. Моніторинг кредитного портфеля повинен охоплювати усі стадії процесу кредитування: від проведення підготовчої роботи та надання кредиту до повного його повернення позичальником банківській установі.

Головною метою проведення кредитного моніторингу банківські працівники вважають контроль та визначення можливих негативних змін, чи аналіз тих, що вже відбулися, у платоспроможності позичальників і прийнятті певних заходів, спрямованих на мінімізацію втрат за наданими кредитами. Кінцевою метою проведення моніторингу кредитних операцій є повне та своєчасне повернення позики та сплата відсотків за неї [57].

При побудові системи кредитного моніторингу працівники банківських установ керуються певними принципами [5, с.345]. До них можна віднести такі принципи: економічної ефективності системи; простоти створення системи моніторингу; гнучкості; встановлення певної структури звітності; створення необхідних інформаційних систем; своєчасності виявлення негативних змін та ін.

Працівники банківських установ, які здійснюють кредитний моніторинг, слідкують за цільовою спрямованістю використання кредиту, аналізують спроможність позичальника вчасно повернути позику та відсотки шляхом визначення позитивних або негативних змін у його фінансовому стані, здійснюють контроль за наявністю і станом наданого позичальником забезпечення. При наданні у заставу гарантії або страхування фахівці, які проводять кредитний моніторинг, повинні додатково регулярно відстежувати фінансово-господарський стан відповідно гаранта чи страхувальника. Якщо як забезпечення позичальник надав банківській установі заставу у вигляді державних цінних паперів або майна, то необхідно слідкувати за їх наявністю та фізичним станом.

Для покращання управління процесом кредитного моніторингу важливо

розробляти та впроваджувати у діяльність нові системи класифікації ризиків для здійснення ранжування кредитів. Ранжування являє собою метод об'єктивної і систематичної класифікації кредитного портфеля відповідно до характеристиками якості та ризику [9, с.147]. Основним завданням проведення ранжування кредитів є підвищення якості кредитного портфеля. Система ранжування повинна сприяти визначенню проблемних питань, а також допомагати плануванню, узгодженню та реалізації різних шляхів щодо захисту інтересів банківських установ на випадок погіршення кредитоспроможності позичальника. Ранжування кредитів має здійснюватись на основі інформації про стан звітності позичальника, даних про стан рахунків і справ клієнта, наявність забезпечення, відносини з клієнтом. Систему класифікації ризиків для ранжування кредитів щодо визначення якості необхідно застосовувати не рідше ніж раз на квартал [68, с. 82].

Кожен комерційний банк має свою методику проведення кредитного моніторингу, що закріплюється згідно з чинним законодавством у положеннях та інструкціях про кредитування банківської установи. Але вищезгадані документи не повинні суперечити українському законодавству та нормативним актам Національного банку України. Незважаючи на відмінності у проведенні кредитного моніторингу кожним окремим банком, під час здійснення за виданими клієнтам кредитами банківські установи дотримуються таких напрямів [80, с. 68]:

- безперервно здійснюють контроль за змінами фінансових показників та кредитоспроможності клієнтів;
- контролюють рівень ризику по кожному наданому кредиту;
- стежать за цільовим використанням кожної позики;
- слідкують за наявністю та фізичним станом застави;
- здійснюють переоцінку заставленого майна для того, щоб визначити зміну її ринкової вартості і наскільки така зміна може вплинути на покриття основної суми боргу та відсотків за нею;
- фіксують вчасність та повноту сплати основної суми кредиту та відсотків;
- аналізують якість та структуру кредитного портфеля у цілому;
- визначають проблемні та сумнівні кредити і вживають заходів щодо

ліквідації заборгованості;

- стежать за дотриманням відповідності документації юридичним і нормативним вимогам;

- здійснюють моніторинг кредитного ринку для розширення подальшої участі у ньому банківської установи тощо.

Ознаками, що можуть призвести до появи проблемного кредиту, є:

- постійні порушення (невідповідності) у фінансовій звітності позичальника;

- постійні зміни керівництва позичальника;

- пред'явлення іншими кредиторами претензій до позичальника;

- інформація про подання до суду позову до позичальника, накладення податкового арешту на його майно;

- погіршення відносин з постачальниками;

- втрата позичальником ключових джерел одержання доходу;

- форс-мажорні обставини;

- смерть керівників підприємства-позичальника.

У банківській практиці використовуються різні способи проведення кредитного моніторингу, але усі вони зводяться до такого порядку [80, с. 69]:

1. Проводиться періодична перевірка кредитів. Протягом календарного місяця (кварталу) обов'язково перевіряються усі великі кредити і вибірково – дрібні.

2. Розробляються етапи здійснення кредитного контролю для того, щоб забезпечити моніторинг усіх важливих умов надання кредитів.

3. Збільшується кількість перевірок у міру виникнення проблем, пов'язаних з конкретним кредитом.

В умовах негативних змін в економіці чи виникненні значних проблем у тих галузях, в які банківська установа вклала значну кількість своїх грошових ресурсів, збільшується кількість проведення перевірок виданих кредитів [36, с. 119].

Необхідним напрямом проведення кредитного моніторингу є внутрішній

аудит проведення кредитних операцій. Аудиторська перевірка має за мету визначити відповідність здійснення надання і погашення кредитів до вимог кредитної політики банківської установи; правильність відображення усіх позик у кредитній документації; обсяг сформованих резервів на покриття збитків за кредитними операціями; стан залишків на банківських рахунках за проблемними кредитами, реальний стан із мінімізацією ризиків та з надійністю забезпечення позики [82, с. 126].

Під час проведення кредитного моніторингу постійно проводиться оцінка та контроль якості кредитного портфеля банківської установи. Відомо, що будь-який комерційний банк формує свій кредитний портфель, керуючись своєю специфікою діяльності, і має власну класифікацію кредитів у складі портфеля. Тому під час оцінки якості кредитного портфеля підтверджується правильність діючої класифікації кредитів та виявляються проблемні кредити.

Під час моніторингу здійснення аналізу кредитного портфеля здійснюється за такими блоками:

- аналізується загальний стан кредитного портфеля;
- визначається характеристика кредитного портфеля з погляду кредитного ризику;
- надається характеристика кредитного портфеля з погляду дохідності [1, с. 485-487].

Упродовж останніх років банківські установи України нарощували обсяги кредитних операцій, але і частка проблемних кредитів мала тенденцію до зростання, особливо ця ситуація загострилася під час настання кризових явищ [16, с. 11].

Існує пряма залежність – чим більший обсяг кредитного портфеля банку, тим складніше проводити моніторинг кредитних операцій. Тому збільшення обсягів кредитних операцій, а саме під час збору та обробки інформації, ускладнює кредитний аналіз.

Аналітичні методи, які застосовуються у кредитному аналізі, використовуються і в моніторингу для відстеження динаміки показників та

аналізу змін кредитоспроможності позичальників. Слід постійно аналізувати такі показники, як ліквідність, фінансова стійкість, рентабельність. Особливу увагу потрібно зосереджувати на слабких місцях, що виявлені під час аналізу кредитоспроможності. Відповідно до кредитного договору, структура кредиту повинна бути сформована таким чином, щоб банк мав можливість локалізувати негативні наслідки у разі виникнення проблем. Саме тому кредитний договір є одним із ключових інструментів, які використовуються у моніторингу.

Перш ніж надати кредит банківська установа оцінює на підставі фінансової звітності стан позичальника. Аналізуючи якісні і кількісні показники, визначається клас надійності позичальника.

Основним завданням будь-якого комерційного банку є налагодження ефективної організації процесу кредитування та пошук нових, удосконалених механізмів його проведення. Кожна банківська установа має свою специфіку здійснення кредитного моніторингу, але усі банки мають одну мету – отримати прибуток від проведення кредитних операцій. Отже, для забезпечення безпеки, надійності та прибутковості банку дуже важливо щоб у період здійснення кредитної діяльності кредитний контроль здійснювали найбільш кваліфіковані та досвідчені працівники. Вони повинні мати навички у збиранні, систематизації інформації, а також ґрунтовні знання з економіки, фінансового аналізу, специфіки галузей, які обслуговуються банком.

До основних недоліків під час здійснення кредитного моніторингу можна віднести те, що кредитні інспектори не регулярно слідкують за рухом грошових засобів по розрахункових та поточних рахунках позичальника. Періодичність таких перевірок повинна становити: кожного місяця по рахунках позичальника у банку та кожного кварталу по рахунках позичальника в інших банківських установах. При цьому особливу увагу необхідно приділяти таким показникам у діяльності позичальника, як: зменшення обсягів продажу; зниження прибутків або збільшення збитків, зростання прострочених боргів; різке збільшення кредиторської та дебіторської заборгованості (загальної суми і по окремих видах), та уповільнення її оборотності; збільшення співвідношення позикових коштів до

оборотних активів; визначення, чи існує заборгованість позичальника перед бюджетом, при примусовому стягненні якої виплата кредиту банківській установі буде проблематичною, тощо [80, с. 72].

Під час проведення кредитного моніторингу кредитний інспектор повинен, як правило, один раз на квартал готувати звіт щодо кожного виданого кредиту за трьома розділами. У першому розділі визначається рівень, на якому знаходиться якість виданої клієнту позики: чи погіршився фінансовий стан виданого кредиту та яким чином це може вплинути на повернення у визначені терміни основної суми боргу та відсотків; чи забезпечує позичальник належний обсяг продажу, використовуючи позикові кошти відповідно до очікуваних даних; чи відповідають рівні затрат і доходів по фінансовому проекту, які прогнозувалися; чи існують обставини, що можуть призвести до неповернення кредитних коштів. У другому – на скільки виконуються умови кредитного договору позичальником: чи повною мірою позичальник дотримується умов кредитного договору та чи використовує позикові кошти відповідно до цільового призначення. У третьому розділі здійснюється аналіз стану забезпечення: чи не зменшилася ринкова вартість застави; чи не виникли будь-які фактори, що можуть вплинути на зниження ліквідності застави; чи забезпечується режим збереження застави. У тому разі, якщо позичальник має поручителя, кредитний інспектор повинен проаналізувати чи не змінився фінансовий стан гаранта (поручителя) на стільки, що він не зможе виконати прийняті на себе зобов'язання [36, с. 120].

У діяльності зарубіжних банківських установ запроваджено й ефективно діє система персонального моніторингу кредитів за кожним клієнтом. Для того, щоб кредитний інспектор вчасно відстежив негативні тенденції, необхідно будувати систему проведення моніторингу кредиту, враховуючи індивідуальні характеристики клієнта, рівень складності та ризикованості. Менеджер, що здійснює контроль за виконанням клієнтом кредитної угоди, повинен мати достатню уяву та творчий підхід, щоб зробити процедуру моніторингу реалістичною та практичною [71, с. 48].

Кредитні інспектори зарубіжних банківських установ практикують різні

методи проведення моніторингу: здійснення періодичного аналізу фінансової звітності про діяльність позичальника у певний період часу; отримання і аналіз нестандартних форм звітності клієнта (наприклад, податкових декларацій); відвідування компаній-позичальників з метою перевірки та уточнення певних фінансових показників; проведення спеціальних досліджень (проведення аналізу кредитних чеків, перевірка застави, частоти овердрафтів тощо); проведення перевірки відповідності виконання позичальником кредитної угоди [71, с. 52].

Криза у фінансовому секторі України зумовлює необхідність пошуку напрямів фінансової стабілізації діяльності банківських установ. Для ефективного функціонування українським комерційним банкам важливо звернути увагу на вдосконалення банківського контролю у цілому та, зокрема, моніторингу кредитних операцій.

В умовах кризових явищ кредитні відносини стали одним із найбільш вразливих місць для кримінальних посягань. Найбільш розповсюдженим способом отримання кредитів незаконним шляхом є створення фіктивних комерційних організацій без намірів займатися будь-якою господарською діяльністю. Ці установи після отримання банківського кредиту припиняють своє існування, тобто здійснюють процедуру самоліквідації. Також існують випадки незаконного отримання кредитів за допомогою злочинних зговорів позичальників з працівниками банківських установ. Такі кредити від початку приречені на неповернення. Тому важливо уміти відстежувати та визначати заздалегідь претендентів які мають злочинні наміри при отриманні кредитів [101, с. 97].

Удосконаленню системи моніторингу кредитних операцій також можуть сприяти такі заходи: ретельний підбір кадрів з урахуванням досвіду банків зарубіжних країн; періодичне здійснення перевірки ефективності діючої системи мотивації працівників кредитних відділів та правильності критеріїв оцінки їх роботи; розробка і впровадження нового програмного забезпечення, що відповідало б необхідним обсягам інформації при проведенні кредитного моніторингу; проведення періодичної перевірки діяльності працівників кредитних відділів з метою виявлення недоліків, порушень і прорахунків банку [80, с. 72].

Важливим напрямом в управлінні кредитним портфелем є підвищення рентабельності банківської діяльності. Цей процес має відбуватися під час проведення кредитного моніторингу шляхом орієнтації кредитного портфеля на найбільш привабливі сегменти кредитного ринку та зменшення вкладень у найменш привабливі напрями здійснення кредитних операцій. З цією метою під час здійснення кредитного моніторингу необхідно: виявляти найбільш прибуткові напрями відповідно до ситуації на ринку та слідкувати за рівнем ризиків; вносити пропозиції щодо корективів напрямів кредитування, враховуючи зміни у пріоритетах, та стратегічних цілей банку; сприяти заохоченню співробітників збільшувати обсяги кредитування у перспективні напрями та скорочувати або призупиняти фінансування нерентабельних секторів. Ці заходи сприятимуть удосконаленню не лише проведенню моніторингу кредитної діяльності, але й банківської установи у цілому. Оцінку якості кредитного портфеля проводять за трьома рівнями [108, с. 40], які можна навести у вигляді табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Рівні оцінки якості кредитного портфеля [108]

Рівень	Проведення оцінки
Оточуючого (зовнішнього) середовища	Усього кредитного портфеля та індивідуальних кредитів у розрізі загальних економічних умов та умов місцевої політичної ситуації
Складу кредитного портфеля	Індивідуальних кредитів з точки зору ліквідності, розподілу якості та різної міри концентрації (за видами валют, галузями економіки тощо)
Окремого кредиту	Окремих операцій, визначення міри можливості погашення кредитів відповідно до встановлених вимог

Між якістю кредитного портфеля та рівнем кредитного ризику існує залежність: чим вищий рівень ризику, тим гірша якість кредитного портфеля. Тому при здійсненні контролю за якістю кредитних операцій необхідно звернути увагу на рівень ризикованості по кожному виданому кредиту. При надмірному кредитному ризику кредити можуть поділятися на такі групи:

– кредити з підвищеним ризиком, коли міра захисту банківської установи недостатня, тому що позичальник має невеликі можливості повернути кредит, або банк має низьку якість забезпечення виданого кредиту;

– сумнівні кредити, коли для банківської установи дуже висока ймовірність отримання збитків по наданих кредитах;

– збиткові кредити – це кредити, які банк уже не може повернути [23, с. 136].

В практичній діяльності українських банків при визначенні якості кредитного портфеля використовується метод коефіцієнтів, що включає в себе два спрямування:

– кількісний аналіз. Він заснований на фінансових коефіцієнтах що говорять про рівень прибутковості кредитного портфеля та свідкують про якість прийнятих керівниками кредитних підрозділів управлінських рішень. Кількісний аналіз передбачає визначення в динаміці співвідношення нарощування кредитного портфеля та його прибутковості. Якщо показники коефіцієнта в динаміці мають тенденцію до збільшення це є позитивним явищем і є всі підстави стверджувати, що ефективність прийнятих управлінських рішень висока;

– якісний аналіз. Він включає в себе: класифікацію позик, що входять до кредитного портфеля банку, здійснення документальної перевірки фінансової документації та кредитних справ, визначення рівня кредитного ризику за кожною кредитною угодою, здійснення контролю, аналізу та нагляду за великими кредитами, визначення позик за якими відбувається затримка виплат мінімального внеску та відсотків за кредитом, контролювання об'ємів та характеру угод з інсайдерами, а також визначення необхідної суми резервування для покриття втрат за кредитними ризиками банківської установи [19, с. 280].

Для здійснення об'єктивного аналізу якості кредитного портфеля комерційного банку потрібно враховувати мету одержання позики, вид кредиту, його розмір та термін, календарний графік мінімальних платежів за кредитом, галузь до якої належить позичальник (для юридичних осіб), кредитоспроможність позичальника, вид забезпечення кредиту, розмір проценту під який надано позику, розмір статутного капіталу або активів позичальника. Врахування усіх

вище перелічених критеріїв оцінки якості кредитного портфеля банку сприятимуть визначенню максимально об'єктивної оцінки якості позик.

Світова фінансова криза спричинила погіршення якості кредитних портфелів українських банківських установ, оскільки частка проблемної кредитної заборгованості значно зросла. Під проблемною кредитною заборгованістю науковці та практики розуміють: суттєве зниження ринкової вартості застави; затримка позичальниками сплати обов'язкових внесків за кредитом і відсотками та повне неповернення банку позики клієнтом. Повністю уникнути втрати за виданими позичками комерційним банківським установам не вдавалось і в докризовий період, а з настанням негативних явищ в економіці країни лише загострило ситуацію [57].

Банківські установи у проведенні роботи з проблемною заборгованістю застосовують наступні методи управління:

1. Метод реабілітації. Він полягає у розробці банківською установою разом з боржником плану заходів по ліквідації заборгованості за кредитом. Цей метод вважається більш прийнятним як для банку так переважно і для клієнта, оскільки передбачає перегляд умов за угодою і надає можливість поновити співпрацю.

Процес реабілітації складається з декількох етапів:

- 1) збір і підготовка інформації;
- 2) зустріч із позичальником;
- 3) розробка плану дій;
- 4) реструктуризація боргу;
- 5) постійний контроль за виконанням плану реабілітації [47, с. 57].

Процес реабілітації розпочинається з виявлення основних причин і проблем, які перешкоджають своєчасному поверненню боргу позичальником. Для цього працівники кредитних відділів ретельно вивчають фінансову та податкову документацію за останній період часу діяльності порушника; перевіряють чи були позови до суду інших установ з приводу визначення інших боргових зобов'язань; здійснюють контроль за документацією на заставу, особливо якщо у клієнта є претензії щодо несплачених боргів іншим установам окрім банку.

Під час здійснення процесу реабілітації комерційний банк окрім дослідження

та оцінки фінансової діяльності потрібно враховувати й загальні політичний і економічний стан країни. В умовах економічної кризи не має гарантій, що повернення позики успішно завершиться, але керівництву банку необхідно прикладати зусиль хоча б частковому поверненню боргу та розглядати усі припустимі альтернативні варіанти повернення боргу. Іншими напрямками повернення кредитів можуть бути: продаж позики з дисконтом третій особі; додаткове забезпечення; гарантійні права тощо [107].

2. Однак, якщо вищезазначені заходи не допомагають і повернення клієнтом позики і відсотків не відбувається, банківській установі залишається лише застосувати останній захід: здійснити процедуру ліквідації боржника, що означає повернення позики шляхом здійснення процедури банкрутства. Ліквідація клієнта банківської установи є крайньою мірою, оскільки негативно впливає на його репутацію, адже банк припустився помилки видавши кредит та несвоєчасно виявив проблеми для вжиття заходів щодо його повернення [22, с. 24].

Реабілітація та ліквідація являються достатньо дорогими методами усунення проблемної заборгованості банків. На них витрачається багато часу, трудові і фінансові ресурси, а також здійснюється оплата за надання юридичних послуг.

Остаточне рішення про те, який метод є більш дієвим і необхідно використати, приймається керівництвом банківської установи в залежності від ситуації і досліджених попередніх результатів аналізу проблем.

Процес контролю якості кредитного портфеля має визначати: чи належним чином контролюються фактори ризику при наданні кожної позики; наскільки ефективно здійснюється регулювання ризиків кредитних операцій; якою мірою банк забезпечив захист від втрати наданих кредитів позичальникам у вигляді застави, страхування чи резервування. У разі виявлення погіршення якості кредитного портфеля банківська установа має негайно встановити причини негативних змін і внести корективи до балансової вартості позик шляхом створення спеціальних резервів для покриття можливих втрат.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Організація управління кредитним портфелем банківської установи засновується на функціональному розмежуванні обов'язків персоналу кредитних відділів. Чіткий, правильний розподіл функцій між працівниками кредитних відділів сприяє досягненню високого професіоналізму, дозволяє не допустити небажаних помилок під час прийняття управлінських рішень, а також забезпечує перемогу у конкурентній боротьбі.

Кожен комерційний банк створює кредитний підрозділ з огляду на власний досвід, залежно від розміру банківської установи та кредитної політики. Одним із недоліків у побудові апарату управління кредитним портфелем комерційного банку є дублювання функцій. З одного боку здійснюється подвійний контроль, але з іншого цей самий фактор ускладнює процедуру.

Світова фінансова криза негативно відобразилася на діяльності комерційних банків України. Переважно це зумовлено збитковими операціями у кредитній діяльності, де основними причинами є: збільшення частки проблемних кредитів у кредитних портфелях банківських установ, несвоєчасна сплата позичальниками мінімальних внесків та відсотків за надані кредити, а також залучення дорогих кредитів та нерентабельне їх розміщення. Ефективне проведення кредитного моніторингу сприятиме банківським установам своєчасно визначати негативні зміни у діяльності позичальників і вчасно вживати відповідних заходів щодо усунення небажаних наслідків. На нашу думку, під кредитним моніторингом слід розуміти систему безперервного прогнозування, спостереження та оцінювання кредитного портфеля банківської установи у цілому і, зокрема, по кожному виданому кредиту в умовах постійних змін кон'юнктури фінансового ринку.

Здійснення контролю за виданими кредитами необхідне для проведення ефективної програми кредитування комерційного банку. Особливо гостро постає питання удосконалення кредитного моніторингу та контролю якості кредитного портфеля у період виходу з кризи. Удосконаленню системи моніторингу кредитних операцій та підвищенню якості кредитного портфеля сприятиме: ретельний підбір кадрів; періодичне здійснення перевірки ефективності діючої

системи мотивації працівників кредитних відділів та правильності критеріїв оцінки їх роботи; розробка і впровадження нового програмного забезпечення, що відповідає б необхідним обсягам інформації при проведенні кредитного моніторингу; проведення періодичної перевірки діяльності працівників кредитних відділів з метою виявлення недоліків, порушень та прорахунків банку.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В РИНКОВИХ УМОВАХ

3.1. Мінімізація кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфеля

Питання мінімізації кредитних ризиків при здійсненні кредитної діяльності комерційними банками має значну актуальність не лише для самих банків, але і для розвитку економіки країни у цілому. Завдяки мінімізації ризиків, банківські установи зменшують кількість проблемних кредитів у структурі своїх кредитних портфелів, що позитивно відображується на їх діяльності.

Ризик неповернення боргу банківській установі залежить від спаду виробництва чи попиту на продукцію певної галузі; ризику збалансованості постачання, що обумовлене невиконанням з будь-яких причин договірних зобов'язань; ризику, пов'язаного з трансформацією видів ресурсів (частіш за терміном), та ризику форс-мажорних обставин. Переважно регулювання кредитного ризику базується на встановленні визначеного співвідношення між сумами виданих кредитів і власним капіталом банківської установи, тобто створення резервного потенціалу у банках для покриття можливих збитків у разі неплатоспроможності позичальників.

Управління кожним видом банківського ризику характеризується своїм інструментарієм та має певні особливості, які необхідно враховувати і ретельно аналізувати. Зовсім уникнути ризиків на практиці у банківській діяльності неможливо але зменшувати його до мінімальних розмірів є першочерговою необхідністю.

Мінімізація банківських ризиків може здійснюватися шляхом: диверсифікації кредитів; страхування кредитів; введення права застави; контролю кредитоспроможності позичальника; забезпечення достатнього рівня ліквідності; хеджування валютних операцій; розрахунок максимально можливого обсягу позики для надання позичальнику [51, с. 39].

Найдешевшим та найбільш простим методом зниження кредитного портфельного ризику є диверсифікація кредитного портфеля. Достатню диверсифікацію портфеля кредитів можна забезпечити через такі способи: застосування різних видів процентних ставок і способів нарахування та сплати процентів за кредит; диверсифікацію позичальників (здійснюється через встановлення лімітів для усіх кредиторів окремої групи); диверсифікацію забезпечення повернення кредитів; диверсифікацію кредитного портфеля відносно строків; раціонування кредиту (тобто встановлення лімітів надання позик щодо окремих кредиторів або класів кредиторів залежно від фінансового становища; встановлення жорстких або гнучких лімітів кредитування щодо строків, суми, видів процентних ставок чи інших умов надання кредитів).

Є досить багато методів зниження ступеня ризику, однак існують найбільш розповсюджені, загальні підходи до оптимізації ступеня банківських ризиків. Вони поділяються на зовнішні та внутрішні [17, с. 160]. До зовнішніх методів зниження ступеня ризику належать: розподіл ризику; зовнішнє страхування; використання деривативів, до внутрішніх – лімітування, диверсифікація; створення резервів чи запасів; здобуття додаткової інформації.

Аналіз якості кредитного портфеля передбачає зниження втрат по позиках на рівні кредитного портфеля у цілому, а також зменшення кредитного ризику по кожній окремій позиції. Класифікація кредитного портфеля за якістю дозволяє диференціювати ступінь контролю для кожної категорії, а контроль за наданням і використанням кредитів, враховуватиме безперервний процес відстеження фінансового стану позичальника, його кредитоспроможності, напрямів використання позики протягом усього періоду кредитного договору.

Найбільше за позиками банки втрачають через внутрішні фактори – дві третини, у той час, коли через зовнішні – лише одну третину. Світовий банк надав інформацію у відсотках про те, через які саме фактори банківські установи несуть втрати щодо здійснення кредитних операцій [87, с. 245].

Головними причинами проблем в управлінні кредитним ризиком у діяльності банківських установ є: надмірна централізація або децентралізація

керівників кредитних відділів; недоліки у документації кредитної політики банківських установ або взагалі відсутність такої документації; недостатній контроль за кредитним процесом; недостовірна інформація про позичальника; помилки у документальному оформленні кредитів; відсутність контролю за цільовим використанням позик; недостатні обмеження концентрації ризиків у кредитних портфелях тощо [51, с. 40].

Мінімізація банківських ризиків, а насамперед – кредитних, дає можливість підвищити якість кредитного портфеля, що забезпечує підвищення ефективності банківського управління та зміцнює функціонування комерційних банків.

Тому одним із напрямів ефективного управління банківськими ризиками є їх оцінка та аналіз, що вимагає визначення головних підходів і критеріїв. Оцінка ризику активних операцій включає не лише комплексну оцінку окремо кожного позичальника, тобто оцінку предмета застави, аналіз кредитоспроможності, аналіз проекту, що потребує фінансування, дослідження не лише його репутації, але і сукупний ризик кредитного портфеля банківської установи, а саме його диверсифікацію, рівень резервування, ефективність цінової політики.

Банківські установи з метою зниження кредитних ризиків формують страхові резерви. Але сам механізм формування резервів за активними операціями потребує удосконалення. Насамперед необхідно звернути увагу на механізм класифікації дебіторської заборгованості банків. У момент терміну погашення договірної заборгованості та за відсутності на даний момент можливостей погашення банківські установи зловживають недосконалістю нормативної бази і не формують належним чином резерви на покриття ризиків. Змінити ситуацію на краще можна завдяки внесенню таких корективів: використати досвід зарубіжних країн щодо механізму класифікації простроченої дебіторської заборгованості та надавати перевагу такому показнику, як розмір середніх місячних надходжень на поточні рахунки організацій при здійсненні класифікації кредитів. Ці зміни сприятимуть зниженню банківських ризиків та підвищенню якості активів [51, с. 42].

Банківським установам також слід звернути увагу на внутрішні чинники,

які негативно відображуються на кредитній діяльності. Я кваліфікації, а також здійснювати жорсткий контроль за роботою цих відділів. Для зниження ризиків під час проведення кредитних операцій дуже важливим напрямом є розмежування функцій управлінців щодо оформлення та подальшого супроводження кредиту. Це допоможе більш об'єктивно оцінювати фінансовий стан кредитора.

Кожен комерційний банк у практичній діяльності використовує свої прийоми, методи та засоби в управлінні ризиками, враховуючи власний досвід та специфіку своєї роботи. Тобто у банківській практиці не існує єдиного стандарту щодо управління ризиками, який міг би застосовуватись в усіх банківських установах з однаковою ефективністю. У нинішніх умовах банківські установи змушені максимально концентрувати увагу на аспектах управління ризиками, особливо кредитними. Основними причинами такої уваги є введення у дію нових регулятивних нормативів Базеля II, а також криза іпотечного кредитування у США та країнах Європи. Банківська система Росії у 2009 році почала застосовувати „Спрощений стандартизований підхід” Базеля II відносно кредитного ризику. Це зумовлено тим, що „Спрощений стандартизований підхід” містить найбільш спрощені та дуже схожі з положеннями Базеля I опції щодо оцінки кредитного ризику [58, с. 36]. Хоча використання такого підходу не забороняється, але він не створить більш сприятливі умови для російських банків, оскільки коефіцієнти кредитного ризику по російських юридичних особах (не кредитних організаціях) будуть на рівні 100 або 150% [58, с. 37].

У сучасній практиці банківської діяльності Західної Європи найбільш досконалою, складною системою управління кредитними ризиками вважається математичне моделювання ризиків, засноване на визначенні розмірів можливих втрат банківськими установами від дефолту кредиторів залежно від їх кредитних рейтингів, які можуть бути розраховані самими банками або ж розрахованими міжнародними рейтинговими агентствами. Завдяки математичним моделям щодо мінімізації кредитних ризиків банківські установи заздалегідь прогнозують приблизно частину виданих позик, яка може не повернутись до кредитного портфеля установи, і встановлюють відсоткові ставки так, щоб перекрити ці

можливі збитки та отримати прибуток завдяки кредитам, що будуть погашені. Сучасні математичні моделі кредитного ризику поділяються на дві групи [113, с. 40]. До першої групи належать моделі, які розраховують дефолти або часткові втрати прибутків. Тобто ці моделі передбачають використання кредитних матриць, в яких вказується по кожній групі позичальників згідно з рейтингами прогностичний відсоток дефолту. Також оцінюють можливі втрати при дефолті. У моделях другої групи застосовується ринковий підхід – прирівнюється поточна вартість кожної окремої позики до сьогоднішньої оцінки надходжень при погашенні за мінусом кредитного відсотка, який визначається з огляду на кредитний рейтинг клієнта. Або ж коли позичка розглядається як набір деривативних контрактів на вартість активів позичальника, а ринкова вартість позики – як сума поточних вартостей цих контрактів. Однак такі моделі на сьогоднішній день застосовуються лише найбільш сильними міжнародними банками, оскільки ці моделі розрахунку кредитного ризику можуть застосовуватися лише до досить великих масивів кредитів. В інших випадках через невелику вибірку точність прогнозів та розрахунків буде знижуватися. Вартість таких моделей висока і тому не кожна банківська установа може дозволити собі такі затрати. А також, такі системи управління ризиками досить складні та потребують великих затрат часу, тому що для більшої точності розрахунків необхідно вводити велику кількість параметрів [97, с. 104].

Спеціалісти Базельського комітету наголошують на тому, що всі базові статистичні викладки моделей не можуть бути визнані надійними. Лише у США ведеться статистика по дефолтах компаній з кредитними рейтингами. У Європі ще не всі позичальники мають рейтинг та й лише останнім часом почали збирати про них інформацію і заносити до комп'ютерної мережі [113, с. 42].

Велику увагу банківські установи західної Європи стали приділяти створенню та застосуванню нових, більш ефективних інформаційних технологій щодо контролю та здійснення оцінки банківських ризиків. Це пов'язано, головним чином, з тим, що банки дуже залежать від електронних трансакцій. Великий обсяг інформації та недостатність часу на її обробку спонукають банківські установи

шукати більш зручні, ефективні шляхи знаходження необхідних даних для прийняття правильного рішення при наданні кредитних послуг. У свою чергу, чим більше достовірної інформації надійде вчасно – тим більша ймовірність повернення наданого кредиту і відсотків. Проте використання нових технологій може відігравати на фінансовому ринку подвійну роль. По-перше, нові технології можуть сприяти покращанню проведення моніторингу кредитних операцій та мінімізації ризиків при здійсненні певних операцій. По-друге, кожна нова технологічна розробка містить у собі ризик можливих недоопрацювань та помилок, що може призвести до значних фінансових втрат і навіть вплинути на імідж банківської установи. У зв'язку зі стрімким розвитком банківських технологій у сфері кредитних операцій особливе значення набуває вміння менеджерів з ризиків освоїти впроваджені інформаційні технології. Досвід створеної групи з питань технологій та стратегій провідними банківськими установами США свідчить про те, що раніше на посаду менеджерів з ризику обіймали економісти чи фінансисти, оскільки фінансові аспекти переважали в основі операційних ризиків. Останнім часом більшість банкірів не встигають за розвитком нових технологій з питань ризиків у зв'язку з тим, що виникли такі проблеми, як безперервність бізнес-процесу, інформаційна безпека, ризик при проведенні трансакцій (тобто ризики, які не управляються старими економічними принципами та методами) [72, с. 82].

При здійсненні управління кредитним ризиком проводиться систематична робота, яка пов'язана з:

- виявленням рівня кредитного ризику;
- аналізом та оцінкою даного виду ризику;
- вибором прийомів, методів, засобів управління кредитним ризиком;
- впровадженням комплексу обраних прийомів, методів, засобів управління кредитним ризиком у практичну діяльність;
- підбиттям підсумків щодо ефективності впроваджених методик і систем управління та знаходженням нових напрямів зниження кредитних ризиків [77, с. 40].

Кожна видана позика більшою чи меншою мірою містить у собі ризик неповернення. Перш ніж надати клієнту кредит банківська установа визначає для себе, наскільки дана кредитна операція є ризикованою. На першому етапі процесу управління кредитним ризиком важливо відстежити, які зовнішні та внутрішні фактори можуть вплинути на його зростання, яким чином це відобразиться на якості кредитного портфеля комерційного банку.

Наступними кроками є вибір прийомів, методів, засобів управління кредитним ризиком та здійснення впровадження у практичну діяльність банківської установи. Система управління кредитним ризиком може складатися з таких прийомів: прийняття, запобігання, передача та зменшення ризику [32, с. 36].

Завершальним етапом є здійснення контролю за процесом управління кредитним ризиком. За одержаними результатами щодо впровадження нових методик і систем управління визначають наскільки вони виявилися ефективними і чи варто ними користуватися у подальшій своїй роботі. Крім цього, на даній стадії управління проводяться роботи щодо знаходження нових напрямів зниження кредитних ризиків.

При здійсненні кредитування клієнтів існують найбільш розповсюджені помилки, які негативно відображуються на рівні кредитних ризиків. Такими помилками є: поверхневий аналіз стану позичальників (їх кредитоспроможності); відсутність обмежень концентрації ризиків у кредитних портфелях; надмірна централізація або децентралізація керівництва кредитних відділів; недостатній аналіз ризиків за кредитною угодою; завищена вартість застави; неповна кредитна документація; відсутність, або недостатній контроль за використанням кредиту; низький рівень проведення контролю та аудиту у кредитному процесі.

Банківські установи, зосередивши увагу на обсягах споживчого кредитування, почали активно їх нарощувати. Цю ситуацію також можна розцінювати двояко. З одного боку, цей процес є позитивним: він розширює ємність ринку та стимулює попит на кредити населенню. З іншого, негативним є збільшення ризиків у кредитних портфелях банків. Втрати за невиправданими ризиками призводять до фінансових втрат та банкрутства. Але, незважаючи на

підвищену ризикованість споживчого кредитування, у структурі кредитних портфелів здійснювалося нарощування обсягів надання позик населенню. В Україні хоча і спостерігалось поживавлення споживчого кредитування (темпи зростання загального обсягу кредитів становлять 5% за місяць), але порівняно з деякими країнами ця частка не досить значна. У деяких банків частка простроченої заборгованості за споживчими кредитами, крім іпотеки, вже перевищує 10% від загального обсягу [770, с. 40]. Ця ситуація свідчить про порушення оптимального співвідношення між прибутковістю та ризикованістю операцій.

Одним із найважливіших напрямів в управлінні кредитним ризиком є формування резервів на їх покриття. Як свідчить практика, у кожній країні цю ситуацію вирішують по-різному. Якщо в Україні та Росії формування страхових резервів є обов'язковим за постановами центральних національних банків, то в країнах Європейського Союзу не існує жорстких вимог щодо створення резервів під проблемні борги за виданими кредитами. У Польщі та Іспанії банківські установи самі вирішують, яку суму відрахувати до резервного фонду під усі кредити, що вважаються „під загрозою”, наприклад, у Польщі банківські установи створили резерви, які покривають 64,5% від загальної суми проблемних кредитів [77, с. 43]. Кожна банківська установа має свою політику, самостійно вирішує питання щодо створення страхових резервів для покриття простроченої заборгованості.

У період економічного зростання банківські установи мають тенденцію до нарощування у кредитних портфелях частки довгострокових позик. Результати аналізу свідчать, що у цілому на рівні банківської системи України, останніми роками середньорічні темпи зростання частки довгострокових позик становили 80%, у той час, як середньорічні темпи зростання всього кредитного портфеля становили близько 50%. У першому кварталі 2008 року високими темпами продовжувало зростати довгострокове кредитування: абсолютний приріст довгострокових кредитів у 2,4 раза перевищив приріст короткострокових [35, с. 65]. З огляду на розвиток економіки країни ця ситуація є позитивною, але у разі

настання економічного спаду довгострокові кредити можуть відразу перейти до категорії проблемних позик. Тому спеціалістам банківських установ необхідно контролювати економічну ситуацію і здійснювати ретельний аналіз основних макроекономічних показників для того, щоб вчасно передбачити момент економічного спаду і відповідно відреагувати, щоб зменшити втрати за довгостроковими кредитами. Також напрямом зниження кредитного ризику в такій ситуації є формування і підтримання на належному рівні обсягу вторинного резерву ліквідних коштів, що надає можливість при втратах за кредитами використати його як джерело поповнення ліквідності.

Управління кредитним ризиком здійснюється з метою його мінімізації, тому необхідно розглянути основні напрями, за рахунок яких можна їх зменшити. Одним із таких напрямів можна вважати створення і впровадження у практику рейтингової оцінки (за балами) платоспроможності позичальника.

Вивчаючи основні тенденції удосконалення в управлінні кредитними ризиками банківських установ зарубіжних країн, необхідно пам'ятати, що це найважливіший фактор, який визначає якість портфеля. Особливої уваги потребує управління ризиками саме під час проведення кредитних операцій з фізичними особами. Роздрібне кредитування потребує постійного регулювання як банківських, так і державних нормативних актів, а робота з фізичними особами – більшої гнучкості фінансових інститутів, їх здатності швидко реагувати на будь-які зміни середовища. Роль банківських установ зростає як перед державою у цілому, так і перед кожним окремим клієнтом.

Актуальним питанням сьогодення для українських банківських установ є запровадження більш ефективних систем управління кредитним ризиком. Кожна банківська установа індивідуально вирішує, як побудувати таку систему. Банки, які мають достатньо коштів для придбання та впровадження готових зарубіжних систем, адаптують їх до умов вітчизняного внутрішнього ринку. Однак банківські установи середнього і малого масштабів самотійно створюють програми управління банківськими ризиками, у тому числі і системи управління кредитним ризиком. Ефективному управлінню ризиками сприяла б розробка та

впровадження нових систем оцінки ризиків, де були б створені програмні бази отримання і обробки інформації усіх кредитних, локальних та бухгалтерських систем таким чином, щоб вони відображували ринковий, кредитний і операційний ризик на рівні банківської системи у цілому [72, с. 83]. У нинішніх умовах це досить складно виконати, але у перспективі при запровадженні значно полегшить роботу не лише в управлінні кредитним ризиком, але й іншими видами банківських ризиків.

Нарощуючи у кредитних портфелях сегменти споживчого та іпотечного кредитування комерційні банки зіткнулися з проблемами недостатності фінансування та втратою ліквідності. У зв'язку з іпотечною кризою провідних банківських установ світу, проблемним питанням стало для банків України залучення інвестицій із зарубіжних країн шляхом випуску облігацій з використанням міжнародної сек'юритизації, оскільки інвестори дуже обережно і критично почали ставитись до усіх видів цінних паперів на фондовому ринку. В умовах виходу з фінансової кризи банки зацікавлені у проведенні сек'юритизації своїх активів, оскільки це надасть можливість більш ефективно використовувати капітал, диверсифікувати джерела фінансування, сприятиме мінімізації кредитного ризику, підвищенню ліквідності, покращенню фінансових показників та банківських нормативів, таких як прибутковість, оборотність капіталу, відношення зобов'язань до власного капіталу тощо [12, с. 23].

Проведення сек'юритизації у банківських установах дозволяє: залучати банкам більш дешеві кредити, оскільки позики високозабезпечені сек'юритизованими активами; здійснювати фінансування на більш тривалий термін; підвищити прибутковість на власний капітал та ефективно його використовувати; мінімізувати валютні, відсоткові та кредитні ризики тощо [20, с. 29].

В Україні ринок сек'юритизації лише тільки почав розвиватися. Але перспективи розвитку існують. Насамперед сприяють високі відсоткові ставки за кредитами, оскільки в угодах зі сек'юритизації активів зберігається істотний

залишковий спред після виплати доходів по облігаціях, який є економічно вигідним.

Сек'юритизація – це дорога, складна та тривала процедура. У процесі проведення сек'юритизації активів задіяна велика кількість учасників, за послуги яких банку-оригінатору необхідно сплачувати комісійну винагороду. Саме тому банківська установа повинна мати досить великий розмір активів, оскільки у протилежному разі проведення сек'юритизації буде невигідним [81, с. 140].

У процесі проведенні сек'юритизації виникають певні ризики. До основних ризиків, з якими мають справу учасники операції, належать: юридичний ризик; ринковий ризик; кредитний (ризик дефолту); ризик країни. Для контролювання та зниження цих ризиків у процесі сек'юритизації необхідним є врахування:

- зменшення кредитного ризику банком-оригінатором (банківською установою, що кредитує) може забезпечуватись звичайними (класичними) інструментами регулювання ризиком, у тому числі поширеними умовами видачі кредитів і наявністю матеріального забезпечення;

- певні напрями діяльності цільової компанії чітко обмежені й абсолютно можуть не корелюватись з діяльністю оригінатора;

- дефолти деяких клієнтів банку бере на себе оригінатор, здійснюючи викуп або заміну відповідного кредиту;

- рейтинг цінних паперів і неможливість дефолту можуть забезпечуватись різними спеціальними прийомами, до яких належить надмірне забезпечення, створення різних резервів, включення до складу операції колекторів (колекторські агентства являють собою організації, основною діяльністю яких є збір простроченої заборгованості, у тому числі і по банківських кредитах), отримання гарантій і проведення страхування третьою особою;

- під час здійснення сек'юритизації мінімізується ризиковість активів оригінатора, знижується ризик концентрації та диверсифікується портфель кредитів;

- ринковий ризик оригінатора, що виникає від незбалансованості вартості пасивів і активів (особливо довгострокових кредитів) та термінів здійснення

операції передається іншим її учасникам;

– юридичний ризик виникає у разі відсутності належно оформленого і прийнятого спеціалізованого законодавства щодо здійснення даної операції, а також можливості дії з боку владних структур;

– ризик країни виникає через необхідність виконання транскордонної сек'юритизації і вирішується шляхом обрання зон податкових пільг для функціонування SPV [61, с. 204].

Незважаючи на затрати у процесі проведення угоди, сек'юритизація активів є вигідною для банківських установ, оскільки надає можливість українським комерційним банкам покращити якість кредитних портфелів, сприяє звільненню балансу банківської установи від іпотечних кредитів, що, у свою чергу, зменшує вимоги до резервування власного капіталу.

В Україні розвиток сек'юритизації ускладнений у зв'язку з фінансовою нестабільністю та недосконалою правовою базою. Більшість українських банківських установ не можуть собі дозволити проведення сек'юритизації. Важливим кроком у вирішенні питання запровадження сек'юритизації банківських кредитів в Україні є розробка заходів щодо законодавчого введення пільгового режиму здійснення операцій. Слід передбачити відповідні параметри руху коштів від іноземних інвесторів до українських банків та забезпечити зниження ризиків шляхом встановлення необхідної платіжної дисципліни облігацій, які є робочими формами фінансового механізму – сек'юритизації активів. В період настання світової фінансової кризи зарубіжні банківські установи, що мали сек'юритизовані активи, зіткнулися з проблемою коли не могли здійснити реструктуризацію сек'юритизованих кредитів. Ця ситуація у повній мірі розкрила негативні наслідки проведення сек'юритизації кредитів і вказала на відсутність механізму її регулювання в умовах кризи [81, с. 142].

Світова фінансова криза також виявила основні проблеми кредитної діяльності банків та необхідність впровадження дієвих заходів щодо зниження ризиків шляхом удосконалення системи резервування. До настання кризи банківські установи формували кредитні портфелі і вважали ризики незначними,

але в момент настання негативних подій кредитні портфелі перетворилися на ризикові, а резервування за активними операціями виявилось недостатнім і потребувало термінового доформування. Вищезазначене переконує у тому, що система резервування в українських банківських установах потребує модернізації. Впровадження антициклічного резервування передбачає здійснення додаткових відрахувань у резерви в періоди збільшення обсягів кредитування банківськими установами та у періоди зменшення надання кредитів відповідно скорочувати і обсяги резервування, що дозволить зменшити навантаження на фінансові результати, [45, с. 31]. Ці заходи сприятимуть зменшенню кредитних ризиків та підвищенню якості кредитних портфелів українських банків.

Таким чином слід зазначити, що сучасна ситуація в управлінні кредитним портфелем комерційного банку у цілому та в частково стосовно зниження рівня кредитних ризиків в Україні характеризується тим, що на практиці використовуються часткові методи його мінімізації. Це призводить до того, що не враховуються і випускаються з уваги деякі фактори, що можуть так чи інакше вплинути на рівень ризикованості та якість кредитного портфеля. Як наслідок, банківські установи мають фінансові збитки, втрату ліквідності тощо. Саме тому комерційним банківським установам необхідно розробити і запровадити чітку політику в здійсненні оцінки та мінімізації кредитних ризиків, яка б забезпечила максимально можливе врахування факторів впливу на рівень кредитного ризику.

3.2. Напрями оптимізації кредитної політики банку

У період подолання фінансової кризи в країні важливу роль відіграє стан банківської системи. Банківські установи України до настання кризи нарощували обсяги кредитних портфелів, йшли на невиправдані ризики, що й спричинило у період кризи зростання частки проблемних кредитів. Ефективність роботи банківської установи залежить від оптимізації кредитної політики та мінімізації витрат. Заходи щодо вдосконалення кредитної політики сприятимуть зменшенню сумнівних та безнадійних кредитів, визначенню нових перспективних напрямів

кредитування. Вивчення процесів кредитування та аналіз структури кредитного портфеля банківських установ України дає змогу вчасно відреагувати на недоліки та прорахунки у кредитній діяльності, уникнути негативних наслідків. Тому для стабільної діяльності банківських установ України необхідно звернути увагу на сучасні тенденції у формуванні та структуруванні кредитних портфелів.

Зменшити витрати з обслуговування кредитного портфеля можна через оптимізацію кредитного процесу. Кредитний процес являє собою сукупність послідовних етапів, починаючи від розгляду банківською установою кредитної заявки позичальника, до повного погашення позички та відсотків. Науковці поділяють кредитний процес на такі стадії [42, с. 210]:

- розгляд заявки на отримання кредиту та бесіда з потенційним позичальником;
- оцінка кредитоспроможності позичальника;
- вивчення достатності, придатності, ліквідності матеріальних та нематеріальних цінностей як чинників забезпечення кредиту;
- структурування кредиту й укладення кредитного договору;
- надання кредиту;
- обслуговування кредиту;
- погашення кредиту.

Кредитний процес може проходити у різні терміни, з різною інтенсивністю, частково змінювати або повністю перебудовувати весь процес обслуговування позичальників. Комерційні банки на кожному етапі кредитного процесу докладають зусиль щодо зменшення можливих втрат за кредитами (від невиконання позичальниками умов кредитних договорів). Методи покращання окремих етапів, перебудови чи реінжинірингу бізнес-процесів (до яких повною мірою можна віднести і кредитний процес комерційного банку) наведено у табл. 3.1 [42, с. 211].

Важливе значення у кредитному процесі відіграє ефективна організація роботи щодо видачі кредитів та контролю за їх погашенням. Для того, щоб оптимізувати кредитний процес необхідно якісно розробити ряд документів, що

регламентуватимуть роботу щодо видачі кредитів і контролю за їх погашенням, а саме:

- загальні положення;
- порядок прийняття рішень кредитним комітетом;
- порядок роботи банківської установи з позичальником;
- порядок оформлення кредитного договору;
- процедуру забезпечення повернення виданих кредитів;
- порядок нарахування відсотків;
- порядок надання кредиту;
- порядок погашення кредиту;
- процедура контролю банківської установи за погашенням кредиту;
- порядок претензійної роботи;
- порядок зберігання кредитних справ.

Таблиця 3.1

Методи оптимізації бізнес-процесів у комерційному банку [42]

Характеристика методу	Методи оптимізації бізнес-процесів		
	Покращення	Перебудова	Реінжиніринг
Політика	Повністю зберігається. Покращення відбувається на рівні окремих функцій	В основному зберігається	Повна зміна. Зміна принципів підходів до діяльності
Частота застосування	Здійснюється постійно	Проводиться періодично	Використовується при необхідності
Масштабність змін	Невелика	Помірна	Змінює весь процес
Спосіб реалізації	Здійснюється періодичними розпорядженнями	Проводиться зусиллями керівників усіх структурних підрозділів	Проводиться керівництвом банківської установи
Ефективність	Часткова	Помірна	Револьюційна
Вартість, ризики, трудомісткість	Низькі	Від низьких до середніх	Високі

Слід звернути увагу на вітчизняну практику щодо структурування окремого кредиту. Саме при підготовці до укладення кредитного договору банк проводить структурування кредиту. Під структуруванням кредиту слід розуміти визначення розміру, терміну надання кредиту та інші умови кредитування. Безпосередньо сам процес структурування кредиту являє собою відпрацювання таких параметрів, які б могли відповідати потребам позичальника та зменшували б до мінімуму кредитний ризик банківської установи, при цьому забезпечуючи умови своєчасного погашення кредиту. Деякі вчені сходяться на думці, що основними структурними параметрами кредиту слід вважати такі: обсяг позики; строки; умови видачі; графік погашення; забезпечення; відсоткові ставки [88].

На банківську діяльність у цілому і кредитну політику, зокрема, має прямий вплив податкова політика країни. Неодноразово поставало питання щодо введення податку на депозитні ресурси банківських установ, упровадження цього податку зменшить депозитні надходження та обмежить банки у видачі кредитів, що може негативно відобразитись на усій банківській системі України.

Позитивним моментом у кредитній діяльності банківських установ України є розвиток споживчого кредитування. У зарубіжних країнах цей вид кредитування вважався одним із найбільш прибуткових сегментів банківської діяльності. Але, якщо за кордоном цей вид кредитування налагоджений, то комерційним банкам України потрібно переглянути кредитну політику для того, щоб запобігти явищу масового неповернення кредитів. Однак, незважаючи на зростання попиту на споживчі позички, в українських банках переважним напрямком кредитування залишається кредитування юридичних осіб.

Банківські установи України віддають перевагу короткостроковому кредитуванню. Це обумовлено тим, що довгострокові кредити є найбільш ризикованими. Для того, щоб збільшити частку довгострокових кредитів і разом з цим мінімізувати ризики, потрібно розробити методику оптимізації кредитного портфеля з урахуванням ризиків неповернення коштів позичальниками. Практика банківської діяльності свідчить, що кредитний портфель фізичних осіб має більшу стабільність ніж кредитний портфель юридичних осіб. Тому збільшення

споживчого кредитування у діяльності комерційних банків України сприяло б зменшенню прострочених і сумнівних позик у кредитних портфелях. Банківським установам необхідно здійснювати пошук нових, прибуткових і перспективних напрямів кредитування. Важливо досліджувати та запроваджувати досвід міжнародної банківської практики, щодо роботи банківських установ на ринку кредитних послуг.

Значний вплив на покращання та якість формування кредитного портфеля здійснюють кредитні бюро. Модернізація створеного інституту кредитних історій можна вважати одним із напрямів оптимізації витрат щодо обслуговування кредитних портфелів комерційних банків України. Майже всі економічно розвинені країни мають кредитні бюро, які функціонують по-різному. Їх створення являє собою тривалий і складний процес. Так, у Польщі кредитне бюро засноване у 1997 році, а кредитний звіт на запит банківської установи вперше з'явився лише у 2001 році [50, с. 59]. Вести кредитні історії у країні зацікавлені самі позичальники. У США, наприклад, кожен клієнт відкриває власну кредитну історію з моменту першої покупки і фіксує наступні, при чому внести зміни у кредитні історії чи переписати їх по-новому не дозволяється [50, с. 60]. У банківських установах Америки набувають розвитку власні методи оцінки платіжної здатності нових клієнтів. У First American CREDCO створили власну внутрішню систему нарахування кредитних балів як альтернативну тим, що використовують кредитні агентства [55, с. 68]. Банківська установа пропонує клієнту створити документ, в якому необхідно вказати різноманітну інформацію, таку як: регулярність, з якою клієнт сплачує послуги зв'язку, комунальні послуги та орендну плату. Чим більш достовірнішу інформацію вкаже позичальник у цьому документі, тим вищий кредитний бал буде йому нарахований. У Lexis-Nexis розробили також нову скорингову програму [55, с. 70]. Спеціалісти вважають, що на платоспроможність позичальників впливає кількість змін місця проживання, місць роботи (чим менше змін, тим більш надійним є майбутній клієнт).

У різних країнах кредитні бюро зобов'язують учасників надавати

різноманітну інформацію. Так, наприклад, в інформаційну картотеку відомостей про підприємства при Банку Франції вноситься така інформація:

- особиста інформація: назва фірми, юридичний статус, юридична адреса, код виду діяльності, довідка про керівництво тощо;
- фінансові дані: баланс фірми, рахунки прибутків та збитків, сплата векселів тощо.

У Франції до інформаційної картотеки доступ мають тільки певні економічні відомства та комерційні банки, а також кожен клієнт може дізнатися про внесену інформацію до його справи і надати деякі уточнення [46, с. 7].

У Росії банківські установи почали ставити питання про необхідність створення інституту кредитних історій. З огляду на світову практику, Росія має обрати одну із трьох форм кредитних бюро:

- централізований інститут кредитних історій, тобто Центральний Банк Російської Федерації бере на себе повністю усі функції бюро;
- приватний варіант, коли бюро являють собою приватні організації, діяльність яких регулюється законом;
- регіональні бюро – Головне управління Центрального Банку Російської Федерації бере зобов'язання вести базу даних кредитних історій, а банківські установи підписують угоду з Центральним Банком [46, с. 21].

Інститути кредитних історій є одним із найважливіших інструментів, що впливають на ефективність управління кредитними портфелями банківських установ, тому їх створення та розвиток має велике значення для будь-якої країни.

В Україні створено та діють кредитні бюро: ЗАТ „Перше всеукраїнське бюро кредитних історій”; ЗАТ „Міжнародне бюро кредитних історій”; ТОВ „Українське бюро кредитних історій”; ТОВ „Бюро кредитних історій „Русский стандарт”; ТОВ „Бюро кредитних історій „Дата Майнінг Груп” [18].

Функціонування та розвиток бюро кредитних історій сприятиме підвищенню рівня інформованості банківських установ щодо потенційних клієнтів та прогнозуванню ймовірностей повернення позик. Тобто банківським установам не потрібно буде формувати власні відділи, які б збирали, аналізували

та здійснювали моніторинг інформаційної бази клієнтів, що сприятиме зменшенню витрат на отримання необхідної інформації. Також кредитні бюро створюють відповідні умови для економії часу на пошук необхідної інформації. Комерційні банки зможуть швидко отримувати якісну інформацію, що скорочуватиме час на прийняття управлінських рішень. Ще однією перевагою бюро кредитних історій є те, що клієнти самі будуть зацікавлені у своєчасному поверненні кредитів, оскільки в іншому випадку втрачатимуть свою репутацію, а у разі повторного звернення за кредитом до банків будуть отримувати кошти під більш високий відсоток або й взагалі – відмову.

Створення та функціонування кредитних бюро базується на сучасних інформаційних системах, що забезпечують збір, аналіз, обробку та розповсюдження інформаційних даних про позичальників – юридичних і фізичних осіб. Ця робота проводиться поетапно:

- кожного місяця всі кредитні установи подають до кредитного бюро дані про стан кредитних розрахунків своїх клієнтів;

- до бази даних кредитного бюро вводять всі легальні повідомлення про банкрутства, судові процеси, податкові пільги й іншу потенційно корисну інформацію; подібну інформацію збирають або самі бюро, або підрядники;

- програмне забезпечення, що використовується у кредитних бюро, дає змогу зіставляти кожен нову інформацію про клієнта з уже наявною у базі даних і вносити потрібні зміни;

- кредитне бюро на кожного позичальника формує спеціальну картотеку і забезпечує максимальну безпеку інформації, допуск до якої отримують тільки особи, що мають на те спеціальний дозвіл; при цьому кожен допуск до бази даних обов'язково реєструється [49, с. 210].

Також в Україні було створено у 2001 р. різновид кредитного бюро – єдину інформаційну систему обліку позичальників (боржників), які мають прострочену заборгованість за кредитами, наданими банками (ЄІС „Реєстр позичальників”) [46, с. 8]. На відміну від інших бюро ЄІС „Реєстр позичальників” – державна інституція, створена за сприянням Національного банку України.

Основними принципами ЄІС „Реєстр позичальників” є, як і у більшості кредитних бюро зарубіжних країн, наступні:

– принцип добровільності, взаємодії та взаємного обміну інформацією – інформація надається і отримується лише банками, які уклали договір з Національним банком України на отримання інформаційно-довідкових послуг з „Реєстр позичальників”;

– принцип надійності та достовірності інформації – банківські установи, що надають інформацію до інформаційної системи, несуть (згідно із чинним законодавством) відповідальність за її правильність та достовірність;

– принцип нейтральності – інформація подана до Реєстру, становить банківську таємницю і не може використовуватися за нецільовим призначенням, її не можна розголошувати, надавати іншим юридичним чи фізичним особам, крім особи, якої ця інформація безпосередньо стосується;

– принцип максимальної безпеки, захищеності інформації – з метою недопущення несанкціонованого доступу до бази даних у Реєстрі використовуються спеціальні інформаційні технології [46, с. 9].

Однак існує багато проблем, які ускладнюють розвиток вітчизняних кредитних бюро. Історично склалося так, що запровадження та розвиток бюро кредитних історій розпочалися незадовго до розгортання світової фінансової кризи. Це свідчить про те, що у кредитних історіях українських позичальників зафіксовано інформацію щодо негативів. Криза, яка наприкінці 2008 року розгорнулася на фінансовому ринку України, змусила багатьох власників підприємств, організацій, установ звільняти працівників, або відправляти у відпустки за власний рахунок. У зв'язку з цими подіями збільшилася частка неповернутих платежів і неплатоспроможність населення. Клієнтам які прострочили заборгованість за позикою та потрапили до списку реєстру потрібен час для того, щоб довести свою порядність і виправити кредитну історію.

В Україні для перспектив розвитку бюро кредитних історій необхідно вдосконалити законодавчу базу:

– зобов'язати кредиторів повідомляти споживачам про несприятливі дії,

здійснені після отримання кредитного звіту, зокрема про відмову у наданні кредиту, погіршення умов кредитування, терміну, суми, відсоткової ставки;

- заборонити кредиторам, постачальникам інформації, чиї звіти є недостовірними, надалі надавати інформацію до бюро;

- зобов'язати постачальників в автоматичному режимі повідомляти кредитне бюро про факти ідентифікаційного шахрайства з рахунком клієнта;

- законодавчо затвердити вимогу до бюро стосовно розроблення й використання стандартної форми кредитного звіту, що зробило б його максимально інформативним, зрозумілим і зручним для розуміння клієнтом;

- зобов'язати усі банки, кредитні спілки та інші фінансові установи, які надають кредити, стати учасником того чи іншого бюро кредитних історій. Це дасть змогу акумулювати всю інформацію щодо кредитних історій позичальників і сприятиме значному зменшенню кредитних ризиків у банківській системі України.

Також банківські установи повинні проводити роз'яснювальні заходи для позичальників щодо важливості формування ними кредитних історій.

Для зручності користування інформацією комерційним банкам важливе формування бази у вигляді єдиного центру кредитних історій, тобто злиття наявних кредитних бюро в єдиний центр. Чим більш повно та детально буде висвітлено інформацію про позичальника у реєстрі, тим легше буде банківській установі прийняти рішення про надання позики клієнту. Це спонукатиме до вдосконалення кредитної політики та надасть можливість зменшити витрати щодо обслуговування кредитного портфеля, сприятиме покращанню платіжної дисципліни позичальників, зниженню кредитних ризиків та підвищенню оперативності банківських установ при прийнятті рішень про видачу кредитів. Українським банкам також необхідно вдосконалювати систему поточного контролю за фінансовим станом клієнта щодо повернення відсотків за користування кредитом.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

З метою мінімізації кредитних ризиків комерційним банкам необхідно використовувати загальні способи, такі як диверсифікація, страхування, контролю кредитоспроможності позичальника та часткових: забезпечення достатнього рівня ліквідності; хеджування валютних операцій; обчислення максимально можливого обсягу позики для надання клієнту.

В практичній діяльності банків необхідно створити єдині комплексні методи аналізу, оцінки ризиків кредитних операцій і стратегій управління ними. Це сприятиме тому, що комерційні банки зможуть дати кількісне визначення основним видам ризиків і застосовуватимуть дієві заходи щодо їх мінімізації. Оцінка ризику активних операцій має включати не лише комплексну оцінку окремо кожного позичальника, тобто оцінку предмета застави, аналіз кредитоспроможності, аналіз проекту, що потребує фінансування, дослідження його репутації але і дослідження сукупного ризику кредитного портфеля банківської установи, а саме його диверсифікацію, рівень резервування, ефективність цінової політики тощо. Лише таким чином можна визначити більш чітко величину ризику у цілому по банківській установі та застосувати більш ефективні методи управління ним.

В посткризових умовах функціонування та розвиток бюро кредитних історій сприятиме підвищенню рівня інформованості банківських установ щодо потенційних клієнтів та прогнозуванню ймовірностей повернення позик. Тобто банківським установам не потрібно буде формувати власні відділи, які б збирали, аналізували та здійснювали моніторинг інформаційної бази клієнтів, що сприятиме зменшенню витрат на отримання необхідної інформації. Також кредитні бюро забезпечать економію часу на пошук необхідної інформації. Банківські установи зможуть швидко отримувати якісну інформацію що скорочуватиме час на прийняття рішень щодо надання кредитів. Ще однією перевагою бюро кредитних історій є те, що клієнти самі будуть зацікавлені у своєчасному поверненні кредитів, оскільки в іншому випадку втрачатимуть свою репутацію, а у разі повторного звернення за кредитом до банків отримуватимуть кошти під більш високий відсоток або й взагалі – відмову.

ВИСНОВКИ

Дослідження механізмів формування та реалізації кредитної політики комерційного банку в ринкових умовах дозволило зробити ряд висновків науково-практичного та прикладного характеру:

1. Найбільшу частку у структурі активних операцій вітчизняних банківських установ займає кредитування, а відтак є пріоритетним напрямом їхньої діяльності. Аналіз визначень кредиту, дає змогу зробити висновок, що найбільш економічно обґрунтованою є характеристика кредиту, як відносин, пов'язаних з наданням ресурсів у тимчасове користування на умовах повернення із погашенням зобов'язань, які при цьому виникають. Дане визначення охоплює практично всі види кредитних відносин, як частини економічних відносин, включаючи не лише відносини пов'язані із рухом позичкового капіталу, а й ті, які виникають при реалізації товарів з відстрочкою платежу, попередньою оплатою, операціями із вкладами населення тощо.

2. Структура системи кредитування містить елементи, які відображають суть кредитних відносин, технологію кредитного процесу і особливості управління ним, що виявляється у відокремленні в ній таких підсистем: базової, економіко-організаційної та управлінської. До базової підсистеми відносяться суб'єкти, об'єкти кредитних відносин та принципи кредитування. Економіко-організаційна підсистема включає види і форми кредитів, методи кредитування, оцінку кредитоспроможності позичальників, ліміти кредитування та систему пільгового кредитування. І до управлінської підсистеми належить кредитна політика, управління кредитним процесом і кредитними ризиками та супроводження кредитів.

3. Кредитні відносини за умов ринкової економіки пов'язані зі створенням відповідної мережі спеціальних кредитних установ, які здійснюють кредитні операції. Серед кредитних установ головне місце посідають банки. Вони організовують й обслуговують рух позичкового капіталу, забезпечують його залучення, акумуляцію та перерозподіл у ті галузі економіки, де виникає дефіцит коштів. Важливість кредиту полягає у тому, що за його допомогою забезпечується

безперервність кругообігу капіталу, обслуговується процес реалізації товарів, що вкрай необхідно в період становлення ринкових відносин. Сукупність усіх позик, наданих банком з метою отримання доходу формують кредитний портфель банку.

4. Кредитний портфель трактується як економічно обґрунтована та структурована сукупності кредитних угод і зобов'язань, сформованих відповідно до вимог кредитної політики банківської установи, органів банківського нагляду та прийнятного рівня кредитного ризику. Якісний кредитний портфель є результатом цілеспрямованих і ефективних управлінських рішень посадових осіб, які відповідають за кредитну діяльність банку.

На формування і регулювання кредитного портфеля впливають найрізноманітніші чинники. Виявлено, що зовнішні чинники розподіляються: 1) на рівні держави: політичні події, органи місцевої влади, економічні зміни, соціальне середовище, стан фінансового ринку, технічний прогрес і технологічні досягнення; 2) на рівні банківської системи країни: загальний стан банківської системи, конкуренція, прийняття нових нормативних документів Національного банку України щодо проведення кредитних операцій та внесення змін до чинної нормативної бази, правила регулювання банківської діяльності. Внутрішні фактори впливу пов'язані з величиною банківського капіталу, кредитною політикою банку, досвідом і кваліфікацією персоналу, рівнем дохідності та ризикованості напрямів розміщення кредитних ресурсів, вибором банківською установою сектору ринку обслуговування.

5. Важливим завданням, що постає перед менеджерами банківських установ в сфері кредитування, є розробка ефективної кредитної політики. Кредитна політика розробляється з урахуванням потреб населення в банківському обслуговуванні й інших об'єктивних чинників, зокрема: стану економіки країни, рівня інфляції, темпів зростання ВВП, втручання державних органів влади, рівня доходів населення, рівня цін на банківські продукти і послуги, попиту на кредити. На наш погляд, кредитна політика банку – це інструмент системи управління кредитною діяльністю банку, кінцева мета якого запобігання ризикам в досягненні ним стратегічних цілей. В свою чергу, реалізація кредитної політики

забезпечує умови для задоволення потреб клієнтів в отриманні коштів у тимчасове користування з одночасним отриманням прибутку банком при забезпеченні належного рівня його ліквідності та мінімізації ризиків за здійснюваними операціями.

Таким чином, кредитна політика створює основу всієї роботи банку з розміщення ресурсів відповідно до загальної стратегії його діяльності. Розроблення кредитної політики особливо необхідне в умовах кризової ситуації, коли банку доводиться адаптуватися до нових, постійно змінних умов функціонування.

6. Організація формування та реалізація кредитної політики банківської установи засновується на функціональному розмежуванні обов'язків персоналу кредитних відділів. Чіткий, правильний розподіл функцій між працівниками кредитних відділів сприяє досягненню високого професіоналізму, дозволяє уникнути прийняття хибних рішень, а також дозволяє отримати конкурентні переваги на ринку. Кожний банк організовує кредитний підрозділ з огляду на власний досвід, залежно від розміру банківської установи та кредитної політики. Під час організації кредитної політики необхідним є акцентування уваги на аналізі структури та динаміки кредитного портфеля.

7. Світова фінансова криза вплинула на вітчизняний банківський сектор і призвела до таких наслідків: зниження якості робочих активів, у тому числі суттєвого обсягу та частки простроченої заборгованості, загального зниження ліквідності банківських активів через низьку платоспроможність позичальників; зниження рівня довіри до банківської системи, нестабільна пасивна база; значний вплив валютно-курсової політики на діяльність банків, а також залучення дорогих кредитів і нерентабельне їх розміщення.

8. Своєчасно визначити негативні зміни у діяльності позичальників та вчасно вживати відповідних заходів щодо запобігання їм сприятиме ефективно проведення кредитного моніторингу. На нашу думку, під кредитним моніторингом слід розуміти систему безперервного прогнозування, спостереження та оцінювання кредитної діяльності банківської установи у цілому

і окремо за кожним виданим кредитом в умовах постійних змін кон'юнктури фінансового ринку.

Для покращання управління процесом кредитного моніторингу важливо розробляти та впроваджувати у діяльність нові системи класифікації ризиків для здійснення ранжування кредитів. Ранжування являє собою метод об'єктивної і систематичної класифікації кредитного портфеля відповідно до характеристиками якості та ризику. Основним завданням проведення ранжування кредитів є підвищення якості кредитного портфеля. Система ранжування повинна сприяти визначенню проблемних питань, а також допомагати плануванню, узгодженню та реалізації різних шляхів щодо захисту інтересів банківських установ на випадок погіршення кредитоспроможності позичальника.

Важливим напрямом в управлінні кредитним портфелем є підвищення рентабельності банківської діяльності. Цей процес має відбуватися під час проведення кредитного моніторингу шляхом орієнтації кредитного портфеля на найбільш привабливі сегменти кредитного ринку та зменшення вкладень у найменш привабливі напрями здійснення кредитних операцій. З цією метою під час здійснення кредитного моніторингу необхідно: виявляти найбільш прибуткові напрями відповідно до ситуації на ринку та слідкувати за рівнем ризиків; вносити пропозиції щодо корективів напрямів кредитування, враховуючи зміни у пріоритетах, та стратегічних цілей банку; сприяти заохоченню співробітників збільшувати обсяги кредитування у перспективні напрями та скорочувати або призупиняти фінансування нерентабельних секторів.

Удосконаленню системи моніторингу кредитних операцій та підвищенню якості кредитного портфеля сприятиме: ретельний підбір персоналу; періодичне здійснення перевірки ефективності діючої системи мотивації працівників кредитних відділів та правильності критеріїв оцінки їх роботи; розробка і впровадження нового програмного забезпечення, що відповідало б необхідним обсягам інформації при проведенні кредитного моніторингу; проведення періодичної перевірки діяльності працівників кредитних відділів з метою виявлення недоліків, порушень та прорахунків банку.

9. Створення єдиних комплексних методів аналізу, оцінки ризиків кредитних операцій і стратегій управління ними в діяльності банків сприятиме тому, що банки зможуть дати кількісне визначення основним видам ризиків і застосувати дієві заходи щодо їх мінімізації. Лише таким чином можна визначити більш чітко величину ризику у цілому по банківській установі та застосувати найбільш ефективні методи управління ним.

В умовах виходу з фінансової кризи банки зацікавлені у проведенні сек'юритизації своїх активів, оскільки це надасть можливість більш ефективно використовувати капітал, диверсифікувати джерела фінансування, сприяти мінімізації кредитного ризику, підвищувати ліквідність, покращувати фінансові показники та банківські нормативи, таких як прибутковість, оборотність капіталу, відношення зобов'язань до власного капіталу. Суть сек'юритизації полягає в тому, що певну частину дохідних активів банк виводить за свій баланс і здійснює їх рефінансування шляхом емісії цінних паперів, які реалізує на відкритому ринку. Метою сек'юритизації є перерозподіл ризиків шляхом трансформації активів банку в цінні папери на основі рефінансування. Проведення сек'юритизації у банківських установах дозволяє: залучати банкам більш дешеві кредити, оскільки позики високозабезпечені сек'юритизованими активами; здійснювати фінансування на більш тривалий термін; підвищити прибутковість на власний капітал та ефективно його використовувати; мінімізувати валютні, відсоткові та кредитні ризики.

10. Ефективність роботи банківської установи залежить від оптимізації кредитної політики та мінімізації витрат на обслуговування кредитного портфеля. Заходи щодо вдосконалення формування кредитного портфеля сприятимуть зменшенню сумнівних і безнадійних кредитів, визначенню нових перспективних напрямів кредитування. Підвищенню рівня інформованості банківських установ щодо потенційних клієнтів та прогнозуванню ймовірностей повернення позик сприятиме функціонування та розвиток бюро кредитних історій. Тобто банківським установам не потрібно буде формувати власні відділи, які б здійснювали збирання, аналіз та моніторинг інформаційної бази клієнтів, що

зменшило б витрати на отримання необхідної інформації. Також кредитні бюро сприяють економії часу на пошук необхідної інформації. Вітчизняні банківські установи зможуть отримувати якісну інформацію швидко, що скорочуватиме час на прийняття рішень. Ще однією перевагою бюро кредитних історій є те, що клієнти самі будуть зацікавлені у своєчасному поверненні кредитів, оскільки в іншому випадку втрачатимуть свою репутацію, а у разі повторного звернення за кредитом до банків будуть отримувати кошти під більш високий відсоток або й взагалі – відмову.

Таким чином, якісна та ефективна кредитна політика банку дозволяє підтримувати показники своєї діяльності на належному рівні, зміцнювати фінансову стійкість, вчасно реагувати на негативні зміни показників кредитування та обмежувати обсяги кредитування, а також визначати найбільш вигідну для банківської установи тактику діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. – К. : КНЕУ, 2005. – 599 с.
2. Байрам У. Р. Проблема розробки кредитної політики банку / У.Р. Байрам // Схід. – 2003. – №1(51) січень. – С.46-50.
3. Балакина Р.Т. Кредитная политика коммерческого банка: учебно-практическое пособие / Р.Т. Балакина. – Омск: Изд-во Омского гос. ун-та, 2009. – 119 с.
4. Банківська енциклопедія / за ред. А. М. Мороза. – К.: Ельтон, –1993. – 328 с.
5. Банківський менеджмент : навч. посібник / О. А. Кириченко, І. В. Гіленко, С. Л. Роголь та ін. За ред. О. А. Кириченко. – 3-е вид., переробл. і допов. – К. : Знання-прес, 2002. – 438 с.
6. Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ “Економічна думка”, 2009. – 696 с.
7. Банківські операції: Підручник / За ред. В.І. Міщенко, Н.Г. Слав’янської. – К.:Знання, 2006. – 727 с.
8. Банківські ризики: теорія і практика управління : монографія / Л. О. Примостка, О. В. Лисенок, О. О. Чуб та ін. – К. : КНЕУ, 2008. – 456 с.
9. Банковское дело: стратегическое руководство. – М. : Консалтбанкир, 1998. – 432 с.
10. Банковское дело: учебник / О.И. Лаврушин, И.Д. Мамонова, Н.И. Валенцева; под ред. засл. деят. науки РФ, д-ра экон. наук, проф. О.И. Лаврушина. – М.: КНОРУС, 2007. – 768 с.
11. Белоглазова Г. Н. Банковское дело. Организация деятельности коммерческого банка : учебник / Г. Н. Белоглазова, Л. П. Кроливецкая. – М. : Высшее образование, 2008. – 422 с.
12. Бобиль В. Сек’юритизація банківських активів у контексті управління портфельним кредитним ризиком / В. Бобиль, М. Соловей // Вісник НБУ. – 2010. – №1. – С. 22 – 25.

13. Большой экономический словарь / [под ред. А.Н. Азрилияна]. – М. : Фонд «Правовая культура», 1994. – 525 с.
14. Бондаренко Л. Поняття кредитного портфеля комерційного банку і критерії його конкурентоспроможності // Вісник НБУ. – 2003. – №3. – С. 31-33.
15. Бугель Ю. В. Управління кредитним портфелем комерційного банку в ринкових умовах господарювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит ” / Ю. В. Бугель. – Т., 2009. – 20 с.
16. Буковинський С.А. Фінансова криза в Україні: Фінансова вплив на розвиток економіки та деякі заходи з досягнення фінансової стабілізації / С. А. Буковинський // Фінанси України. – 2010. – №11. – С. 10–30.
17. Васюренко О. В. Банківський менеджмент : посібник / О. В. Васюренко. – К. : Академія, 2001. – 320 с.
18. Вдосконалення системи функціонування бюро кредитних історій: Основні рекомендації / Роберт Кірхнер, Рікардо Джуччі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.ier.com.ua / files](http://www.ier.com.ua/files).
19. Версаль Н. І. Теорія кредиту: навч. посіб. / Н. І. Версаль, Т. В. Дорошенко. – К. : Києво-Могилянська академія, 2007. – 483 с.
20. Версаль Н. Сек'юритизація та її роль у відновленні фінансової стабільності. / Н. Версаль // Вісник НБУ. – 2010. – №4. – С. 28-35.
21. Вовчак О. Д., Руцишин Н. М., Андрейків Т. Я Кредит і банківська справа: Підручник – К.: Знання, 2008. – 564 с.
22. Вовчак О. Причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на розвиток банківського і реального секторів економіки України / О. Вовчак, Н. Поляк // Вісник національного банку України. – 2009. – №9. – С. 22-25.
23. Воробйов Ю. М. Кредитування суб'єктів підприємництва в економіці регіону: [монографія] / Ю. М. Воробйов, К. А. Срібна. – Сімферополь: Доля, 2008. – 224 с.
24. Воронова Л.К. Советское финансовое право / Л.К. Воронова, И.В. Мартынов – К.: Вища школа, 1983. – 240с.

25. Вулфел Ч.ДЖ. Энциклопедия банковского дела и финансов / Ч.ДЖ. Вулфел ; [пер. с англ. Манзерова Б.Е., Другова А.Ю., Рубцова Б.Б. и др.]. – Самара: Корпорация “Федоров”, 2000. – 692с.

26. Голуб В. М. Управління кредитним портфелем комерційного банку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” / В. М. Голуб. – К., 2004. – 19 с.

27. Грищенко О. Гроші та грошово-кредитна політика: Навч. посібник./ О. Грищенко – К.: Основи, 1996. – с.105

28. Гроші, банки та кредит : у схемах і коментарях : [навч. посібник] ; за ред. Б.П.Луціва. – Тернопіль : Карт-бланш, 2000. –225 с.

29. Гудзь О.Є. Оцінка кредитоспроможності агро формувань (теорія і практика): монографія / О.Є. Гудзь, М.Я. Дем’яненко, П.А. Стецюк. – К.: ННЦІАЕ, 2008. – 302 с.

30. Гуцал І.С. Банківське кредитування суб’єктів ринку в трансформаційній економіці України (питання, теорії, методики, практики): монографія / І.С. Гуцал. – Львів: ВАТ “БІБЛЬОС”, 2001. – 244с.

31. Д’яконова І. І. Удосконалення кредитних відносин – споживче кредитування: [монографія] / І. І. Д’яконова. – Суми: Університетська книга, 2007. – 96 с.

32. Даниленко А. Тенденції та наслідки активізації споживчого кредитування в Україні / А. Даниленко, Н. Шелудько // Вісник НБУ. – 2006. – №5. – С. 36-39.

33. Денежное обращение и кредит: под ред. проф. В.С. Геращенко. – М. Финансы, 1986. – 312с.

34. Дзюблюк О. Теоретико-методологічні засади формування кредитної політики комерційних банків в умовах подолання наслідків світової фінансової кризи / О. Дзюблюк // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2011. – Випуск 16. – С. 57-65.

35. Джулай В. Антикризове управління в банківському секторі економіки України / В. Джулай // Регіональна економіка. – 2008. – №3. – С. 65-70.

36. Джулай В. Удосконалення механізму фінансового моніторингу в банківській системі України / В. Джулай // Вісник КНТЕУ. – 2008. – №4. – С. 118-124.

37. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/53402/381054/html>

38. Жидко К. Нові вимоги Базельського комітету до визначення капіталу, адекватного ризикам / К. Жидко // Вісник НБУ. – 2005. – №11. – С. 63-65.

39. Загородній А. Словник банківських термінів (Банківська справа: термінологічний словник) / А. Загородній, О. Сліпушко, Г. Вознюк, Т. Смовженко. – К. : Аконт, 2000. – 609 с.

40. Захараш Н.В. Місце кредиту у фінансовому забезпеченні суднобудівних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” / Н.В. Захараш. – К., 2001. – 20 с.

41. Іванівська О.Р. Особливості формування кредитної політики банків України з довгострокового інвестування / О.Р. Іванівська // Вісник НБУ. – 2004. – № 11. – С. 59-61.

42. Кабушкин С. Н. Управление банковским кредитным риском : учеб. пособие / С. Н. Кабушкин. – М. : Новое знание, 2004. – 336 с.

43. Карбівничий І. В. Оптимізація фінансового забезпечення механізму кредитної політики банку / І. В. Карбівничий // Економіка, фінанси, право. – 2010. – №3. – С. 17–22.

44. Карпенко Г.В. Кредитна діяльність вітчизняних банків та можливості їх інтеграції до світової фінансової системи / Г.В.Карпенко // Фінанси України. – 2007. – № 2. – С.89-96.

45. Карчева Г. Т. Основні проблеми розвитку банківської системи України в посткризовий період та шляхи їх вирішення / Г. Т. Карчева // Вісник НБУ. – 2010. – №8. – С. 26-31.

46. Карчева Г. Т. Становлення та перспективи розвитку єдиної інформаційної системи “Реєстр позичальників” / Г. Т. Карчева // Вісник НБУ. – 2004. – №2. – С. 7-10.

47. Касьянова В. Ю. Кредитный портфель банков Украины в условиях экономической кризиса / В. Ю. Касьянова, З. М. Карасьева // Наука и экономика. – 2010. – №3 (19). – С. 56-59.

48. Колесникова В.И. Банковское дело / В.И. Колесникова, Л.П. Кроливецкая. – М. : «Финансы и статистика», 1995. – 476 с.

49. Колісник М. К. Проблеми та перспективи функціонування бюро кредитних історій в Україні / М. К. Колісник, О. І. Кобилецька // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України. – 2009. – Випуск 12.2. – С. 208–219.

50. Копейкин А. Б. Опыт создания кредитного бюро в Польше – некоторые рекомендации для России / А. Б. Копейкин, Н. С. Пастухова, Н. Н. Рогожина // Деньги и кредит. – 2003. – №4. – С. 59-63.

51. Корнеев В. В. Управління кредитними ризиками комерційних банків в умовах фінансової кризи / В. В. Корнеев, С. В. Пасько // Наука и экономика. – 2011. – №1 (21). – С. 38-43.

52. Коробова Г.Г. Банковское дело / Г.Г. Коробова. – М.: Магистр, 2009. – 588 с.

53. Костюк З. Р. Особливості формування кредитної політики банку / З.Р. Костюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип.. 22.13. – С. 198-203.

54. Коцовська Р.Р., Павлишин О.П., Хміль Л.М. Банківські операції: Навч. посібник. – К.: УБС НБУ, 2007. – 390 с.

55. Краевая А. Кредитная история с нуля / А. Краевая // Банковская практика за рубежом. – 2007. – №7. – С. 68–71.

56. Красавина Л.Н. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения / Под ред. д. э. н. Л.Н. Красавиной. – М.: Финансы и статистика. 1994. – 350 с.

57. Кредитна політика як основний інструмент досягнення стратегічних цілей комерційного банку / Богданюк В. Д. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.science-community.org/node/1477>

58. Крутова Е. Реализация Базеля II в России : вопросы и решения / Е.

Крутова // Аналитический банковский журнал. 2007. – №7 (146). – С. 36-37.

59. Лаврушин О.И. Кредит как стоимостная категория социалистического воспроизводства / О.И. Лаврушин. М.: Финансы и статистика, 1989. – 175с.

60. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/books/letter/85/%CB/html>

61. Лобода Д. Л. Перспективи використання сек'юритизації комерційними банками України / Д. Л. Лобода, К. Ф. Черкашина // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №2 (80). – С. 200-208.

62. Луців Б. Л. Інвестиційний потенціал банківської системи України / Б. Л. Луців, Т. Б. Стечишин // Фінанси України. – 2009. – №9. – С. 67-77.

63. Любар О.О. Кредитна політика банків: види та моделі// Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 3(9). – С. 183-185.

64. Любунь О. С. Система банківського менеджменту : навчальний посібник / О. С. Любунь. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : Кондор, 2007. – 356 с.

65. Майорова Т. В. Банківське кредитування інвестиційних проєктів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 / Т. В. Майорова; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2000. – 19 с.

66. Малахова О.Л. Банківська система у механізмі кредитного забезпечення підприємницької діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01. – фінанси, грошовий обіг і кредит / О.Л.Малахова. – Тернопіль, 2004. – 23 с.

67. Мещеряков А. А. Організація діяльності комерційного банку: Навчальний посібник / А. А. Мещеряков. – К. : Центр навчальної л-ри, 2007. – 608 с.

68. Мещеряков А.А., Тарасюк К.С. Управління кредитним портфелем банку \ А.А. Мещеряков, К.С. Тарасюк // Вісник Дніпропетровського університету. Серія “Економіка”. – 2012. – Вип. 6(3). – С. 80-85.

69. Міщенко В. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору / В. Міщенко, А. Незнамова // Вісник НБУ. – 2011. – №1. – С. 4-9.

70. Міщенко В. Реструктуризація кредитів в умовах кризи. Світовий досвід і

можливості застосування в Україні / В. Міщенко, В. Кирилова, М. Ніконова // Вісник НБУ. – 2009. – №5. – С. 13-17.

71. Морсман Э. Кредитный департамент банка: организация эффективной работы / Э. Морсман: пер. с англ. – М. : Альпина Паблишер, 2003. – 257 с.

72. Недилько А. Автоматизация управления рисками / А. Недилько // Банковская практика за рубежом. – 2003. – №9. – С. 81-85.

73. Непочатенко О.О. Еволюція поглядів на природу і роль кредиту / О.О. Непочатенко //Зб. наук. праць. – Вінниця, 2006. – Вип. 25. – С. 63-68.

74. Непочатенко О.О. Сучасні погляди на суть, функції та роль кредиту / О.О. Непочатенко //Зб. наук. праць. – Умань, 2006. – Вип. 62 ; Ч. 2. – С. 238-246.

75. Основи економічної теорії : навч. посіб. ; за ред. В.О. Білика, П.Т.Саблука. – К. : ІАЕ, 1999. – 560с.

76. Панова Г.С. Кредитная политика коммерческого банка/ Г.С Панова М.: Финансы и статистика, 1997. – 450 с.

77. Пернарівський О. В. Стратегія управління ризиками банківського споживчого кредитування / О. В. Пернарівський, Н. Венерова // Вісник НБУ. – 2008. – №5. – С. 40-43.

78. Підвищення ефективності взаємодії банківського і реального секторів економіки в умовах євроінтеграції та глобалізації: [монографія] / За ред. д-ра екон. наук О.І.Барановського. – К.: УБС НБУ, 2010. – 482 с.

79. Пищулин А. Кредитный скоринг от „А” до „Я” / А. Пищулин // Банковский менеджмент. – 2008. – №1. – С. 2-12.

80. Побоча К. П. Особливості моніторингу кредитних операцій комерційних банків / К. П. Побоча // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2009. – №4(45). – С. 68-73.

81. Побоча К. П. Особливості сек'юритизації в банках України в умовах фінансової нестабільності / К. П. Побоча // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2010. – № 6. – С. 140-143.

82. Подік С. М. Кредитна політика комерційного банку. Теорія і практика: навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / С. М. Подік. Львів. банк. ін-т Нац.

банку України. – К.: ФАДА, ЛТД, 2007. – 254 с.

83. Политическая экономия : словарь [сост. Г.В. Донской, Г.И. Либман] ; под ред. М.И. Волкова и др. – М. : Политиздат, 1989 – 463с.

84. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова НБУ №189 від 14.05.03 зі змінами і доповн., внесеними від 31 січня 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

85. Потійко Ю.А. Кредитування підприємств України в перехідний період : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” /Ю.А Потійко. – К., 2001. – 19 с.

86. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі : монографія / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с.

87. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками: Навчальний посібник / Л. О. Примостка, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева та ін. / заг. ред. Л. О. Примостки. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с.

88. Примостка Л.О. “Фінансовий менеджмент банку” (2004) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/books/92.html>

89. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 зі змінами і доповн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

90. Рид Э., Коттер Р., Гилл Э., Смит. Р. Коммерческие банки: учебник / Э. Рид, Р. Коттер, Э Гилл, Р. Смит. – М.: Космополис, 1991. – 654с.

91. Рябокінь М.В. Аналіз процесу сек'юритизації фінансових активів / М.В. Рябокінь // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №6 (96). – С. 223-228.

92. Сайт Базельського комітету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bis.org.

93. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

94. Сайт АТ “Брокбізнесбанк” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bankbb.com.ua>.

95. Сайт ПАТ “VAB Банк” [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.vab.ua/ukr>.

96. Сайт ПАТ КБ “Хрещатик” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xcitybank.com.ua>.

97. Сало І.В. Формування та реалізація кредитної політики банку: монографія / І.В. Сало, І.В. Карбівничий. – Суми: Університетська книга, 2011. – 176 с.

98. Серова Е.А. Аграрная экономика : учеб. для студентов экономических вузов, факультетов и специализаций / [Е.А. Серова]. – М. : ГУ ВШЭ, 1999. – 480с.

99. Сидоренко В. А. Кредитна політика як чинник підвищення конкурентних переваг національної економіки / В. А. Сидоренко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: глобалізація та євроінтеграція (Збірник наукових праць) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2009. – Вип.2 (76). – С. 45-53.

100. Сусіденко В.Т. Стратегія управління кредитною діяльністю комерційних банків / В.Т. Сусіденко. – К.:КДТЕУ,1998. – 348с.

101. Сухотеплий В. Фінансова криза та особливості динаміки структури активів банківської системи України / В. Сухотеплий // Вісник НБУ. – 2011. – № 10. – С. 96-100.

102. Финансово-кредитный словарь: В 3-х т. Т.2. /гл. ред. В.Ф. Гарбузов. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 511с.

103. Финансы и кредит / под. ред. проф. В.В. Лаврова. – М. : Финансы, 1987. – 73с.

104. Финансы / под ред. проф. Н.Г. Сычева и проф. Б.Г. Болдырева – [2-е перераб. и допол.]. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 61с.

105. Ходченко О. Основні аспекти діяльності державних кредитних установ Росії та України в другій половині XIX на початку XX ст. / О. Ходченко // Економіка України. – 1999. – № 7. – С. 68-72.

106. Хозяйственное право / отв. ред. В.В. Лаптев.– М. : Юридическая литература, 1993. – 338 с.

107. Худа О. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=1115>

108. Циганов С. А. Міжнародний досвід удосконалення механізму управління кредитним портфелем банку / С. А. Циганов, К. П. Побоча // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2008. – Вип. 75. – Ч. 2. – С. 40-45.

109. Цисарь И. Ф. Оптимизация финансовых портфелей банков, страховых компаний, пенсионных фондов / И. Ф. Цисарь, В. П. Чистов, А. И. Лукьянов. – М. : Дело, 1998. – 128 с.

110. Чайковський Я. І. Сучасний стан та перспективи розвитку банківського кредитування / Я. І. Чайковський // Банківська справа. – 2005. – № 2. – С. 36-47.

111. Черкасов Б. Е. Финансовый анализ в коммерческом банке / Б. Е. Черкасов. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 272 с.

112. Шенгер К.Е. Кредит и предприятие / К.Е. Шенгер. – М.: Финансы, 1993. – 160с.

113. Шимкович В. Методы минимизации кредитного риска / В. Шимкович // Банковская практика за рубежом. – 2003. – №6 (54). – С. 40-45.

114. Ямпольский М.М. О трактовках кредита / М.М. Ямпольский // Деньги и кредит. – 1999. – № 4. – С. 30-31.

115. Tarullo D. Financial regulation in the wake of the crisis. Speech at the Peterson Institute for International Economics. Washington DC. 8 June 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bic.org/review/r090611d.pdf>